

INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI

Systemy trestní justice v Evropě a Severní Americe

LITVA

Autor: Gintaras Švedas

Překlad: I.T.C. Jan Žižka

Tento text nemá charakter oficiálního překladu, neprošel jazykovou korekturou a je určen pro studijní účely.

Neprodejné

Praha 2002

ISBN 80-7338-001-3

© Institut pro kriminologii a sociální prevenci
www.kriminologie.cz

**Český překlad vychází s laskavým svolením vydavatele publikace European Institute for
Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations - HEUNI
Helsinki, Finland,
<http://www.vn.fi/om/heuni>**

Obsah

1. Demografické údaje	5
2. Ustanovení trestního práva.....	6
3. Ustanovení procesního práva	7
4. Soudní systém a posilování trestní justice	8
5. Základní principy trestního práva a trestního řízení	9
6. Organizace vyšetřování a trestního řízení	13
6.1. Obecné otázky	13
6.2. Zvláštní otázky	15
6.3. Způsoby pátrání a vyšetřování	18
6.4. Organizace státního zastupitelství.....	19
6.5. Organizace soudů	21
6.6. Advokátní komora a sbor právních zástupců	22
6.7. Postavení oběti	23
7. Rozhodnutí soudu a systém sankcí.....	24
8. Podmínečné propuštění a/nebo odložení výkonu trestu nebo propuštění na zkoušku	27
9. Vězeňský systém a postpenitenciární péče	28
9.1. Organizace vězeňského systému	28
9.2. Podmínečné propuštění (parole), milost a postpenitenciární péče.....	32
10. Práce na reformě.....	33
11. Statistika trestné činnosti a její využití v trestní justici.....	36
12. Literatura	44

SYSTÉM TRESTNÍ JUSTICE V LITVĚ

1. Demografické údaje

1.1. K 1. lednu 1998 činil celkový počet obyvatelstva Litvy 3 704 000 osob.

1.2. Minimální věk trestní odpovědnosti je 14 let. Je to absolutní hranice. Osoby, které dosáhly věku 14 let, avšak jsou mladší než 16 let v době spáchání trestného činu, jsou zodpovědné podle trestního práva pouze za úmyslné spáchání určitých trestných činů. Tyto trestné činy zahrnují ty, které mohou způsobit závažné poškození železničních vagónů; vraždu; úmyslné zranění; znásilnění; úmyslné výtržnictví; krádež psychotropních látek nebo narkotik; krádež střelné zbraně, střeliva, výbušnin nebo výbušných látek; krádež; a loupež a poškození majetku zhářstvím nebo jiným způsobem vyvolávajícím obecné ohrožení.

1.3. Plná trestní odpovědnost je dosažena ve věku 16 let. 70 % obyvatel Litvy dosáhlo věku 16 a více let.

1.4. V Litevské republice sídlí více než 100 národnostních menšin, jejichž osoby tvoří přibližně 19 % celkové populace. K 1. lednu 1998 v Litvě sídlilo 26 718 cizích státních příslušníků.

1.5. Hlavní národnosti odlišné od litevské národnosti jsou:

- Rusové (8,2 %)
- Poláci (6,9 %)
- Bělorusové (1,5 %)
- jiné národnosti (1,8 %).

1.6. K 1. lednu 1998 městské populace v Litvě zahrnovaly 2 525 159 (68,2 %) obyvatel. Jako městské oblasti jsou klasifikovány komunity mající více než 3000 obyvatel a komunity, kde více než dvě třetiny obyvatel jsou zaměstnány v průmyslu, obchodu, výrobě a v oblastech společenské infrastruktury.

1.7. V roce 1997 pracovalo v zaměstnaneckém poměru v Litvě 1 669 200 osob. Největší podíl populace (21,7 %) pracoval v zemědělství, 17,3 % ve zpracovatelském průmyslu a 15,1 % v obchodě a službách.

V roce 1997 bylo v Litvě registrováno téměř 193 500 (6,7 %) nezaměstnaných osob. Ženy představovaly nadpoloviční většinu nezaměstnaných (51,5 %). Hlavní věkové skupiny nezaměstnaných byly: 20-24 let (21 %) a 25-29 let (20 %).

2. Ustanovení trestního práva

2.1. Psané právo v Litvě, které pokrývá oblast trestní odpovědnosti, má velmi složitou historii. Tato složitost je dána opakovaným zhroucením litevského státu: jeho častou okupací, zábořem, a opětovným vyhlášením nezávislosti. To vše formovalo život a legislativu země. Trestní právo uplatňované v Litvě často muselo ustoupit zákonům anektujícího státu.

Před rokem 1840 byly v Litvě uplatňovány národní zákony. Z nich bychom měli zmínit Pruský souhrn ustanovení (Prussian-Pamede Compilation of Statutes; *Prusu-Pamedes Teisynas*) z roku 1340, Kazimírův souhrn ustanovení (Kazimieras' Compilation of Statutes; *Kazimiero Teisynas*) z roku 1468 a Litevská ustanovení z let 1529, 1566 a 1588, která se zachovala do současných dnů. Měli bychom zmínit, že trestněprávní předpisy uvedené v Litevském ustanovení III, byly na svou dobu velmi demokratické. Pouze osoba starší 16 let provinivší se spácháním trestného činu mohla být subjektem trestního práva. Ustanovení specifikovalo okolnosti, které vylučovaly nebezpečnost trestného činu: sebeobrana, nutnost, prosazení zákona, výkon práva konkrétní osoby, souhlas oběti a pronásledování zloděje. Ustanovení zahrnovalo všechny typy spoluviny – hlavní pachatel, napomáhající osoby, návodci a účastnictví. Tresty podle Ustanovení se skládaly ze dvou částí, kompenzace oběti trestného činu a donucovací opatření. Ustanovení uznávalo, že cílem potrestání byl veřejný trest za spáchaný čin, satisfakce ve směru oběti a odstrašující účinek na jiné osoby.

V roce 1795 Litva ztratila svoji nezávislost, ale Litevské ustanovení III zůstalo v platnosti do roku 1840. V následujícím období byla větší část Litvy pod vlivem ustanovení ruského práva. Počínaje rokem 1846 platil na území Litevské republiky Trestní zákoník Ruska (Criminal Statute of Russia), který byl posléze nahrazen ruským Trestním zákoníkem (Criminal Statute) z roku 1903.

V roce 1918, kdy byla nezávislost Litvy obnovena, byl oficiálně Trestní zákoník Ruska (Criminal Statute of Russia) z roku 1903 ponechán v platnosti na území Litvy. Systém trestů však byl pozměněn. Byly zachovány pouze následující tresty: trest vězení spojený s nucenými pracemi, řádný trest vězení, uvalení vazby a peněžní pokuta. Ustanovení se skládalo z Obecné části (jedna kapitola) a Zvláštní části (35 kapitol). V 72 člancích Obecné části byla podána obecná definice trestného činu, uvedena dočasná a teritoriální platnost trestního zákona, vyjmenovány podoby zavinění, stadia z hlediska spáchání trestného činu a otázky spoluviny, a byly specifikovány hlavní a vedlejší tresty a polehčující a přitěžující okolnosti. V 600 člancích Zvláštní části byly definovány závažné trestné činy a složení trestných činů a přestupků, včetně specifikace trestů. Měli bychom uvést, že odpovědnost za trestné činy byla uvedena nikoli pouze v Trestním zákoníku (Criminal Statute), nýbrž i v některých dalších zákonech, například v Zákoně o lovu a myslivosti (Law on Hunting) a Zákoně o vystěhovalectví (Law on Emigration). Německý trestní zákoník (Penal Code of Germany) z roku 1871 (Strafgesetzbuch) platil v té době v oblasti Klajpedy.

15. června 1940 byla Litva okupována Sovětským svazem a 6. listopadu 1940 byla v Litvě vyhlášena platnost trestních zákonů RSFSR. Uplatnění těchto zákonů bylo doprovázeno okamžitým porušením principu *lex retro non agit* tím, že retroaktivně byla uplatněna odpovědnost za činy, které v době spáchání nebyly (nutně) trestné. Další okolností je to, že uvedené trestné činy byly spáchány v jiném nezávislém státě.

V roce 1961 byl přijat a vstoupil v platnost Trestní zákoník Litevské sovětské socialistické republiky (Penal Code of the Lithuanian Soviet Socialist Republic). Zákoník se sestával

z Obecné části (5 kapitol zahrnujících 61 článků) a Zvláštní části (11 kapitol zahrnujících 221 článků).

Dne 11. března 1990, kdy byl znovu vyhlášen nezávislý stát Litva, byla potvrzena platnost Trestního zákoníku (Penal Code) z roku 1961. Během období nezávislého státu však Trestní zákoník (Penal Code) doznal několik zásadních změn (v letech 1992, 1994, 1997-1998), které se týkaly 90 % všech článků. Chtěli bychom zdůraznit alespoň následující hlavní aspekty reformy: restrukturalizace trestního systému, úpravy kapitol týkajících se trestných činů proti Státu, majetkových trestných činů a trestných činů proti vojenské prezenční službě; začlenění kapitoly týkající se válečných zločinů a zrušení trestu smrti.

2.2. Trestní zákoník (Penal Code) byl oficiálně publikován v litevštině (ISBN 9986-452-54-6).

2.3. Podle tradice litevského trestního práva jsou definice trestných činů formulovány pouze v Trestním zákoníku (Penal Code).

Kromě Trestního zákoníku (Penal Code), je v Litvě v platnosti i Zákon o administrativních přestupcích (Code of Administrative Offences), který stanoví odpovědnost za porušování správního práva. Zákoník definuje administrativní přestupky. Rovněž stanovuje systém administrativních trestů, pravidla pro výsledky případů zahrnujících tyto přestupky a postup pro výkon administrativních trestů, které byly uloženy.

Zákon o administrativních přestupcích (Code of Administrative Offences) byl oficiálně publikován v litevštině (ISBN 9986-452-57-0).

3. Ustanovení procesního práva

3.1. Psané právo týkající se trestního řízení v Litvě má složitou historii. Tato složitost je dána zhroucením litevského státu: jeho častou okupací, zánosem, a opětovným vyhlášením nezávislosti. To vše formovalo život a legislativu země. Trestní řízení uplatňované v Litvě často muselo ustoupit zákonům anektujícího státu.

Před rokem 1840 byly v Litvě uplatňovány národní zákony. Z nich bychom měli zmínit Kazimírův souhrn ustanovení (Kazimieras' Compilation of Statutes; *Kazimiero Teisynas*) z roku 1468 a Litevská ustanovení z let 1529, 1566 a 1588, která se zachovala do současných dnů a která uvádějí některá pravidla trestního řízení. Litevské ustanovení III například zahrnovalo taková procedurální ustanovení jako byly povinnost vydání soudní obsílky a existence právních dokumentů týkajících se dané osoby a povinnost určit obžalované osobě právníka, jehož činnost je odůvodněna na základě toho, že obžalovaný/obžalovaná není jinak schopný/schopná hájit svá práva. Chudí, vdovy a sirotci mají právo na bezplatnou službu právníka.

V roce 1795 Litva ztratila svoji nezávislost, ale Litevské ustanovení III zůstalo v platnosti do roku 1840. V následujícím období byla větší část Litvy pod vlivem ustanovení ruského práva týkajícího se trestního řízení. Počínaje rokem 1864 platil na území Litevské republiky Ruský zákon o trestním řízení (Russian Statute of Criminal Procedure).

V roce 1918, kdy byla nezávislost Litvy obnovena, byl oficiálně Ruský zákon o trestním řízení z roku 1864. ponechán v platnosti na území Litvy. Nicméně byly zavedeny změny týkající se systému trestů, možností obejít se bez činnosti poroty a použití laických poradců v porotě.

15. června 1940 byla Litva okupována Sovětským svazem a 6. listopadu 1940 byla v Litvě vyhlášena platnost Trestní řád RSFSR (Code of Criminal Procedure of the Russian Soviet Socialist Federal Republic).

V roce 1961 byl přijat a vstoupil v platnost Trestní řád Litevské sovětské socialistické republiky (Criminal Procedural Code of the Lithuanian Soviet Socialist Republic).

Dne 11. března 1990, kdy byl znovu vyhlášen nezávislý stát Litva, byla potvrzena platnost Trestního řádu (Code of Criminal Procedure) z roku 1961. Během období nezávislého státu však tento zákon doznal několik zásadních změn (v letech 1994, 1996, 1997-1998). Chtěli bychom zdůraznit alespoň následující hlavní aspekty reform: možnost obejít se bez činnosti poroty, použití laických poradců v porotě, zavedení čtyřstupňového soudního systému, reforma odvolacího postupu a kasačních soudů, reforma důvodů a procedurálních pravidel pro zadržení podezřelé osoby před zahájením soudního řízení a zavedení pravidel pro extradici a vzájemnou právní pomoc s cizími státy.

3.2. Trestní řád (Code of Criminal Procedure) byl oficiálně publikován v litevštině (ISBN 9986-452-53-8).

3.3. Zákon o soudech (Law on Courts) zahrnuje několik ustanovení týkajících se procedurálních záležitostí, včetně trestního řízení. Příklady zahrnují ustanovení týkající se práva na soudní ochranu, použití technických prostředků u soudu, oficiálního jazyka a práva na bezplatné tlumočení, kompetence soudů, apod.

Zákon o administrativních přestupcích (Code of Administrative Offences) a Správní řád (Law on Administrative Litigation) zahrnují procedurální pravidla aplikovatelná na administrativní přestupky.

3.4. Neexistuje žádný zvláštní zákon týkající se trestního řízení s mladistvými pachateli. Trestní řád (Code of Criminal Procedure) zahrnuje zvláštní pravidla týkající se mladistvých pachatelů, jako je pravidlo o výsledku mladistvého pachatele a rozsah okolností, které musí být zjištěny, jestliže je podezření, že trestný čin byl spáchán mladistvým pachatelem.

4. Soudní systém a posilování trestní justice

4.1. Ústava Litevské republiky přijatá referendem 25. října 1992 ustavila systém soudů řádné jurisdikce a principy nezávislosti a nestrannosti soudnictví a prostředky jak tuto nezávislost a nestrannost ochránit. Zákon o soudech byl vydán, aby bylo možno uskutečnit tato ústavní ustanovení.

Zákon o soudech (Law on Courts) byl oficiálně publikován v litevštině v časopise „Valstybės žinios“ (1994, č. 46-851). Tento Zákon stanovuje základní principy soudních

činností, definuje systém a jurisdikci soudů; definuje status soudců a soudcovské zkoušky; určuje funkce a kompetence Rady soudců (Council of Judges) a Generálního shromáždění soudců (General Meeting of Judges); stanovuje postup jmenování soudců, předsedů soudů (President of the Courts), zástupců předsedů soudů a předsedů soudní komory (President of the Chambers); definuje nezávislost soudnictví a sociální garance soudců; určuje podklady a postupy odvolání z úřadu a disciplinární zodpovědnosti soudců; a definuje funkce a kompetence hypotéčního úřadu a justiční strážce.

Tento Zákon prošel několika reformami:

- V roce 1996 byly zřízeny hypotéční úřady u okresních soudů a byla definována jurisdikce těchto úřadů;
- V roce 1998 byla reorganizována jurisdikce a vnitřní struktura Nejvyššího soudu Litvy (Supreme Court of Lithuania); byly zformulovány specifičtější požadavky týkající se osob, které usilují o to stát se soudci; byl zaveden institut justičního čekatele; a byl změněn postup pro sestavování Čestného soudu (Court of Honor);
- V roce 1999 byly přesněji specifikovány nezbytné požadavky týkající se osob, které se chtějí stát členy justiční strážce.

4.2. Zákon o soudech (Law on Courts) byl oficiálně publikován v litevštině v časopise „Valstybės žinios“ (1994, č. 46-851). Zákon vstoupil v platnost 1. ledna 1995.

4.3. Správní řád (Law on Administrative Litigation) byl oficiálně publikován v litevštině v časopise „Valstybės žinios“ (1999, č. 13-308). Zákon vstoupil v platnost 1. května 1999. Tento zákon vytvořil právní podmínky pro zřízení systému správních soudů. Zákon zavádí systém a jurisdikci správních soudů; definuje lhůty a postup pro vyšetřování stížností před započítáním soudního jednání; definuje podmínky, termíny a postup zaprotokolování stížností u správních soudů; stanovuje pravidla a postupy pro výsledky, lhůty a přijatá rozhodnutí; a určuje lhůty a postupy týkající se odvolání proti těmto rozhodnutím.

Zákon o ústavním soudu (Law on the Constitutional Court) byl oficiálně publikován v litevštině v časopise „Valstybės žinios“ (1993, č. 6-120). Tento zákon stanovuje postup, jurisdikci a sestavování Ústavního soudu (Constitutional Court), postup pro podávání žádostí; definuje postup Ústavního soudu pro slyšení před soudem; definuje typy rozhodnutí Ústavního soudu a jejich právní důležitost; a definuje právní status soudců Ústavního soudu.

4.4. Zákon o policii (Law on Police) byl oficiálně publikován v litevštině v časopise „Valstybės žinios“ (1991, č. 2-22). Tento zákon stanoví cíle a právní základy činnosti policie; definuje policejního úředníka a jeho/její právní status; stanoví organizaci a funkce policie; definuje potřebnou kvalifikaci a postup nábory policejních úředníků; stanoví práva, povinnosti a zodpovědnost policejních úředníků; stanoví odměny a společenské garance policejních úředníků; a definuje postup financování a materiálního a technického zabezpečení policie.

Zákon o advokátní komoře (Law on the Bar) byl oficiálně publikován v litevštině v časopise „Valstybės žinios“ (1998, č. 64-1840). Zákon určuje požadavky a postup uznání osoby jako advokáta; definuje status advokátního koncipienta; definuje obecná práva, povinnosti a garance profesionálních činností advokáta; uvádí požadavky, které musí splňovat smlouva o právní pomoci; definuje základy a postup kázeňské odpovědnosti advokátů; zřizuje instituce advokátní samosprávy; a definuje postup narovnání a jeho kompetence.

Vězeňská a probační služba není definována zvláštním zákonem, který by obsahoval ustanovení o její organizaci. Její organizační aspekty jsou místo toho regulovány právními úkony vnitřního systému.

4.5. V Litvě neexistuje zvláštní zákon o trestním postupu proti nezletilým delikventům. Trestní řád (Code of Criminal Procedure) uvádí některé specifické rysy vyšetřování a soudního zkoumání případů v nichž jsou obviněni nezletilí.

5. Základní principy trestního práva a trestního řízení

5.1. Princip zákonnosti je zakotven v Článku 3(1) Trestního zákoníku (Penal Code). Článek ukládá, že „osoba může být potrestána pouze tehdy, jestliže možnost uložení trestu za čin, kterého se tato osoba dopustila, je uvedena v platném zákoně v době, kdy byl čin spáchán“.

5.2. Trestní zákoník (Penal Code) klasifikuje všechny trestné činy do dvou skupin, závažné trestné činy a jiné trestné činy. Za závažné trestné činy jsou považovány záměrně spáchané trestné činy zahrnující zvýšené nebezpečí pro veřejnost. Článek 8(1) Trestního zákoníku uvádí úplný a vyčerpávající seznam závažných trestných činů zahrnujících například organizované lupičství, plánovanou vraždu, znásilnění, braní rukojmí, teroristické činy, nezákonnou přepravu a převádění osob, loupež a praní špinavých peněz. Podle teorie trestního práva jsou ostatní trestné činy zařazeny do tří skupin: 1) trestné činy podléhající trestní sazbě odnětí svobody do jednoho roku nebo méně; 2) trestné činy podléhající trestní sazbě odnětí svobody do dvou let; 3) trestné činy, které nejsou zahrnuty v seznamu závažných trestných činů, ale podléhají trestní sazbě odnětí svobody na dobu delší než dva roky.

5.3. Trestní zákoník (Penal Code) uvádí, že osoby, které dosáhly věku 16 let v době, kdy spáchaly trestný čin, jsou považovány za zodpovědné z hlediska trestního práva. Osoby, které spáchaly trestný čin v období mezi 14. a 16. rokem věku jsou považovány za odpovědné podle trestního zákona pouze v případě spáchání určitých úmyslných trestných činů. Tyto trestné činy zahrnují: činy, které mohou způsobit závažné poškození železničního vagónu; vraždu; úmyslné zranění; znásilnění; úmyslné výtržnictví; loupež psychotropních látek nebo narkotik; loupež střelných zbraní, střeliva, výbušnin nebo explozivních látek; krádež; a loupež a úmyslné poškození majetku za přítěživých okolností.

Maximální věk pro to, aby pachatel mohl být souzen jako mladistvý, je 18 let.

5.4. Článek 3(2) Trestního zákoníku (Penal Code) uvádí, že pouze osoba, která se provinila trestným činem, tj. pouze osoba, která úmyslně nebo nedbalostí způsobila trestný čin podle trestního zákona, bude podle tohoto zákona považována za odpovědnou a podléhající trestu.

5.5. Princip objektivní odpovědnosti není litevským trestním systémem uznáván.

5.6. Trestní odpovědnost je přísně osobní, ačkoli právnické osoby nebo jiné osoby mohou v některých případech být vystaveny omezení v důsledku potrestání jednotlivců. Jeden z příkladů se týká konfiskace majetku: majetek, který byl získán pomocí trestného činu a předán jiným osobám ke správě, musí být nezbytně a bez kompenzace zajištěn státem a stává

se majetkem státu. Nelegálně získaný majetek, který je nabídnut nebo jinak předán jiným fyzickým nebo právnickým osobám, je zkonfiskován, pokud příjemce věděl, měl anebo mohl předpokládat, že obdržení majetek byl získán pomocí trestného činu.

5.7. Podle Trestního zákoníku (Penal Code), není spáchání trestného činu trestné, je-li provedeno v případě: 1) sebeobrany, 2) nutnosti, 3) zatčení pachatele trestného činu, 4) dobrovolného odmítnutí spáchat trestný čin, 5) v případě, že trestný čin není nebezpečný vzhledem k jeho bezvýznamnosti, 6) vykonání vojenského rozkazu, jestliže tento není výrazně nezákonný, a 7) že trestný čin byl spáchán nezpůsobilou osobou. Kromě toho, může být trestní zodpovědnost úplně nebo částečně vyloučena v případech, kdy člen organizované zločinecké skupiny, který se účastnil trestných činů touto skupinou páchaných, se k této činnosti přiznal a poskytl orgánům činným v trestním řízení cenné informace; kdy osoba překročila litevské hranice s cílem získat právo azylu; a v některých jiných případech s ohledem na jednotlivé trestné činy.

Kromě důvodů uvedených v Trestním zákoníku (Penal Code), jiné zákony [například Zákon o policii (Law on the Police) a Zákon o operačních činnostech (tajném sledování) (Law on Operational (Secret Pursuit) Activities)] uvádějí takové důvody oprávnění jako jsou vykonání právní nebo profesionální povinnosti, předstírání trestného činu a profesionální riziko.

5.8. Trestní stíhání nelze iniciovat v následujících případech:

- V případě drobných trestných činů, jestliže uplynul jeden rok, aniž by bylo zahájeno řízení;
- V případě trestných činů, kdy lze udělit trest odnětí svobody do dvou let nebo nižší, jestliže uběhly tři roky, aniž by bylo zahájeno řízení;
- V případě trestných činů, kdy lze udělit trest odnětí svobody do pěti let, jestliže uběhlo pět let, aniž by bylo zahájeno řízení;
- V případě trestných činů, kdy lze udělit trest odnětí svobody vyšší než pět let, jestliže uběhlo deset let, aniž by bylo zahájeno řízení.

Promlčecí lhůta je přerušena spácháním nového trestného činu, který může být potrestán trestem odnětí svobody delším než dva roky. Stav omezení je anulován, jestliže pachatel trestného činu si přeje uniknout vyšetřování nebo soudnímu procesu. V žádném případě, však, nemůže být trestní stíhání zahájeno po uplynutí 15 let od spáchání trestného činu, jestliže tato lhůta nebyla přerušena spácháním nového trestného činu.

Promlčecí lhůta neplatí, jestliže byl spáchán trestný čin genocidy nebo určité válečné zločiny (například zabití osob chráněných mezinárodním humanitárním právem, vypuzení civilních osob z okupovaného území a zakázaný útok).

5.9. Trestní zákoník (Penal Code) se dělí na Obecnou a Zvláštní část s dalším dělení příslušných kapitol.

Obecná část zahrnuje následující kapitoly:

- Obecná ustanovení;
- Trestný čin;
- Trest;
- Uložení trestu a vynětí z trestu; a
- Povinná lékařská a nápravná opatření.

Zvláštní část zahrnuje následující kapitoly:

- Trestné činy proti Státu;
- Trestné činy ohrožující lidský život, zdraví, svobodu a důstojnost;
- Trestné činy ohrožující systém vlády;
- Trestné činy ohrožující veřejnou bezpečnost a veřejný pořádek;
- Trestné činy ohrožující obranu Státu;
- Trestné činy ohrožující majetek;
- Trestné činy proti veřejné službě;
- Trestné činy ohrožující spravedlnost;
- Trestné činy ohrožující ekonomický pořádek;
- Trestné činy ohrožující finanční sektor;
- Trestné činy ohrožující faunu a flóru; a
- Válečné zločiny.

5.10. Podle Trestního zákoníku (Penal Code), trestné činy spojené s nezákonným odnětím života jiné osobě, jsou klasifikovány do čtyř typů: vražda, vražda spáchaná za přitěžujících okolností, vražda spáchaná při existenci polehčujících okolností a zabití z nedbalosti.

- Vražda: záměrné zabití.
- Vražda spáchaná za přitěžujících okolností: záměrné zabití 1) matky či otce; 2) dvou a více osob; 3) těhotné ženy; 4) způsobem ohrožujícím více osob; 5) zvláště násilným způsobem; 6) ve spojení se spácháním dalšího závažného trestného činu; 7) s cílem zakrýt jiný závažný trestný čin; 8) s cílem získat prospěch; 9) s cílem spáchat trestný čin výtržnictví; 10) s cílem vynutit si veřejnou nebo soukromou službu; 11) pokud bylo spácháno velmi nebezpečným recidivistou; 12) pokud bylo spácháno osobou, která se předtím provinila spácháním vraždy nebo vraždy za přitěžujících okolností, a 13) dítěte nebo bezmocné osoby.
- Vražda za polehčujících okolností: 1) záměrné zabití čerstvě narozeného dítěte jeho matkou; a 2) záměrné zabití osoby ve stavu náhlého rozrušení vzniklému díky nezákonnému násilí nebo urážce, jichž se dopustila oběť.
- Zabití z nedbalosti: zabití z nedbalosti nebo lehkomyšlnosti.

Loupež: odebrání majetku jiné osobě s použitím fyzického násilí nebo hrozby okamžitého násilí nebo jiným zbavením možnosti oběti se bránit.

Zvláště přitěžující okolnosti uváděné zákonem v případě loupeže jsou: loupež spáchaná opakovaně nebo skupinou osob promyšleným způsobem, nebo vniknutím do neobydlených objektů, nebo s použitím střelné zbraně, nebo spojená se vznikem závažného tělesného poranění, nebo vniknutím do obydlí, nebo spáchaná zvláště nebezpečným recidivistou.

Krádež: otevřené nebo tajné přivlastnění si majetku jiné osoby.

Zvláště přitěžující okolnosti uváděné zákonem v případě krádeže jsou: krádež spáchaná opakovaně nebo skupinou osob promyšleným způsobem, nebo vniknutím do neobydleného nebo obydlí, nebo krádež majetku o vysoké hodnotě (tj. hodnota ukradeného majetku dosáhne 30 000 Litás = přibližně 7 500 US dolarů).

Útok: zvláštní trestný čin „útoku“ neexistuje. Chování spojené s útokem definované v Trestním zákoníku (Penal Code) je „útok“ s cílem zabít nebo způsobit záměrně tělesné zranění.

6. Organizace vyšetřování a trestního řízení

6.1. *Obecné otázky*

6.1.1. Trestní řád (Code of Criminal Procedure) ukládá, aby trestní řízení bylo zahájeno vyšetřovatelem, státním zástupcem nebo soudcem na základě ústní nebo písemné žádosti osob, zpráv státních institucí, úředníků nebo právnických osob, jestliže pachatel nebo pachatelka trestného činu uznají, že spáchali trestný čin, nebo když vyšetřovatel, státní zástupce nebo soudce přímo zjistili existenci trestného činu. V některých případech (například, v případě urážky na cti a újmy) je však trestní řízení zahajováno pouze jestliže oběť podá stížnost.

Všechny žádosti a zprávy týkající se trestného činu musí být přezkoumány v průběhu tří nebo deseti dnů a musí být přijato procedurální rozhodnutí o zahájení nebo odmítnutí trestního řízení. Jakmile jednou bylo trestní řízení zahájeno, případ je předán k vyšetřování před zahájením soudního procesu.

V průběhu tohoto vyšetřování předcházejícímu soudnímu procesu jsou shromažďovány důkazy a vznášena obvinění proti pachateli. Důkazy mohou být shromažďovány pouze ve shodě s postupem a metodami uznávanými zákonem. Důkazy lze získat následujícím způsobem: výslechem svědka a oběti; výslechem obžalovaného; konfrontací a identifikací svědků; zatčením a domovní prohlídkou; prohlídkou a revizí; odborným přezkoumáním a zprávou odborníka.

Jsou-li předvoláni, musí se svědek nebo oběť dostavit k vyšetřovateli a poskytnout pravdivou výpověď týkající se okolností případu, kterých jsou si vědomi. Potom, když svědkové a oběti vydají svá prohlášení, může jim vyšetřovatel klást otázky.

Vyšetřovatel má právo konfrontovat osoby, jejichž prohlášení obsahují podstatné rozpory. Během konfrontace jsou osoby vyzvány, aby postupně vydaly svá prohlášení o okolnostech, kterých se rozpory týkají. Když každá z osob poskytne své prohlášení, vyšetřovatel jim může buď klást otázky, nebo dovolit vyšetřovaným osobám, aby kladly otázky.

Vyšetřovatel má právo požádat o identifikaci osoby nebo věci. Předtím, než je osoba požádána, aby identifikovala jinou osobu nebo předmět, je prošetřováno za jakých okolností byly osoba nebo předmět spatřeny a podána charakteristika, na jakém základě osoba identifikuje druhou osobu nebo předmět. Identifikovaná osoba je ukázána spolu s nejméně dalšími dvěma osobami, a předmět je ukázán ve skupině předmětů stejného typu.

Vyšetřovatel má právo provést domovní prohlídku, jestliže je třeba zabavit konkrétní předměty nebo dokumenty relevantní z hlediska případu. Jestliže vyšetřovatel má dostatečný důvod domnívat se, že prostředky trestného činu, zisky z trestného činu, a předměty nebo dokumenty, které mohou být pro případ důležité, jsou v nějaké místnosti nebo na určitém místě, nebo jsou v držení určitých osob, je provedena prohlídka s cílem tyto věci nalézt. Pro takovou prohlídku je třeba povolení od státního zástupce.

Vyšetřovatel má právo prozkoumat stopy trestného činu a ostatní materiální důkazy. Na tomto zkoumání se mohou účastnit odborníci.

Vyšetřovatel má právo nařídít vyšetřování za pomoci expertů. Nařídí-li se takové vyšetřování, jsou stanoveny otázky, na něž má expert odpovědět. Po obdržení zprávy experta mu může vyšetřovatel dále klást otázky.

Všechna činnost vyšetřovatele má být zaznamenána a, pokud je to potřeba, nahrána na audio i video.

Jakmile vyšetřovatel shromáždil dostatečné důkazy, označí osobu za obžalovanou a vyšetřuje ji. Obžalovaná osoba je informována o čase, kdy byl trestný čin spáchán, kde byl spáchán, a o ostatních okolnostech; o trestním zákoně, který stanoví zodpovědnost za tento trestný čin a o základních důkazech. Pak je obžalovaná osoba vyzvána, aby poskytla výpověď a následně může této osobě vyšetřovatel klást otázky. Obžalovaný/obžalovaná má právo odepřít výpověď nebo neříkat pravdu.

Viz oddíl 6.1.3. týkající se konce vyšetřování před zahájením procesu.

6.1.2. Fáze trestního řízení před zahájením soudního procesu má vyšetřovací charakter, ačkoli obžalovaní mohou mít několik příležitostí žádat o zajištění důkazů a vždy mají zajištěnu právní pomoc od chvíle jejich vzetí do vazby nebo od chvíle jejich prvního vyšetřování.

6.1.3. Fáze předcházející zahájení soudního procesu je uzavřena, když vyšetřovatel sestavil písemnou obžalobu a umožnil obžalovanému/obžalované přístup k soudnímu protokolu. Obžalovaná osoba má právo, spolu s jejím právním zástupcem, získat přístup k soudnímu protokolu bez časového omezení. Po seznámení se obžalované osoby a jejího právního zástupce se soudním protokolem, jsou protokol a obžalovací spis předloženy státnímu zástupci. Státní zástupce musí nejpozději do pěti dnů schválit předloženou obžalobu nebo musí vypracovat nový obžalovací spis a oznámit případ soudu (státní zástupce může rovněž vrátit případ zpět k došetření).

Soud musí rozhodnout nejpozději do 15 dnů po obdržení případu, zda vyzve obžalovanou osobu, aby se dostavila před soud. Soud rovněž musí rozhodnout, opět nejpozději do 15 dnů po tom, kdy obviněná osoba byla povolána před soud, zda zahájí slyšení případu.

6.1.4. Soudní fáze trestního řízení má obžalovací charakter.

6.1.5. Litevské trestní řízení neuznává institut vyšetřujícího soudce.

6.1.6. Trestní řád (Code of Criminal Procedure) se dělí do následujících devíti kapitol:

- Kapitola 1 uvádí pravidla platnosti zákona o trestním řízení; principy trestního řízení; extraditní postupy; postupy pro poskytování právní pomoci cizím státům; práva jurisdikce; kompetence vyšetřovatele a státního zástupce; strany procesu a jejich práva a povinnosti; občanské nároky v trestním případě; důkazy; a opatření pro vrácení obžalovaného do vyšetřovací vazby;
- Kapitola 2 uvádí důvody a postupy pro zahájení trestního řízení;
- Kapitola 3 uvádí složky vyšetřování předcházejícího soudnímu procesu; zaprotokolování obvinění a vyšetřování obviněné osoby; vyšetřování svědka a oběti; způsob provádění

konfrontace a identifikace; vyšetřování, ohledání a přezkoumání; výslech; a zastavení a dokončení vyšetřování;

- Kapitola 4 uvádí postup u soudu první instance; způsob oznamování případu před soudem; pravidla pro slyšení; strany soudního procesu; a přijímání rozsudku;
- Kapitola 5 specifikuje postup u apelačního soudu;
- Kapitola 6 specifikuje procedurální pravidla pro výkon rozsudku;
- Kapitola 7 specifikuje postup u kasačního soudu;
- Kapitola 8 specifikuje zjednodušený postup slyšení; vyšetřování a oznamování takových případů soudu; a
- Kapitola 9 specifikuje soudní postup v situaci, kdy se objeví nové okolnosti.

6.2. Zvláštní otázky

6.2.1. Trestní řád (Code of Criminal Procedure) specifikuje dvě procedurální donucovací opatření, která omezují osobní svobodu: dočasné zadržení a zadržení před zahájením soudního řízení.

Osoba může být dočasně zadržena na příkaz vyšetřovatele nebo státního zástupce, jestliže je tato osoba přistižena při spáchání trestného činu nebo krátce po jeho spáchání, kdy existují důvody domnívat se, že uvedená osoba by se mohla ukrýt před spravedlností nebo, v uvedenou chvíli, nelze určit její identitu. Osobu lze rovněž dočasně zadržet, pokud existují právní předpoklady pro zadržení před zahájením soudního řízení.

Dočasné zadržení nemůže být na delší dobu než na 48 hodin.

Trestní řád (Code of Criminal Procedure) uvádí, že zadržení před zahájením soudního řízení lze použít pouze na základě důvodů a postupem danými v zákoně, pokud je nezbytné omezit svobodu inkriminované osoby na delší dobu než 48 hodin.

6.2.2. Zadržení před zahájením soudního řízení lze použít pouze v tom případě, jestliže ostatní opatření jak vrátit obviněného zpět do vyšetřovací vazby (např. domácí vězení nebo slib setrvání) by byla nedostatečná pro zajištění přítomnosti obžalovaného na soudním řízení, pro zajištění vyšetřování trestního případu bez veškerých omezení, atd.

Během vyšetřování před zahájením soudního řízení, lze zadržení před zahájením soudního řízení použít pouze v případě trestných činů, pro něž Trestní zákoník (Penal Code) uvádí vyšší tresty než trest odnětí svobody na jeden rok. Základem pro uplatnění zadržení před zahájením soudního řízení je oprávněný důvod domnívat se, že obviněný: 1) se ukryje před spravedlností nebo před vyšetřováním či soudním řízením; 2) bude bránit odhalení pravdy v daném případě; 3) spáchá nové závažné trestné činy.

Faktory, které je třeba uvažovat z hlediska rizika, že obviněná osoba se ukryje před spravedlností, před vyšetřováním nebo soudním řízením, jsou: rodinný status obviněné osoby, status jejího trvalého bydliště, práce, zdravotní stav, předchozí obvinění a usvědčení z trestných činů, vztahy v zahraničí, a jiné důležité okolnosti.

Faktory, které je třeba uvažovat z hlediska rizika, že by se obviněná osoba mohla snažit o zabránění zjištění pravdy v daném případě, jsou faktické údaje naznačující, že

obviněná osoba by se mohla osobně nebo pomocí jiných osob pokusit ovlivnit oběti trestného činu, svědky, experty a jiné podezřelé nebo obviněné osoby, nebo by se mohla pokusit zničit, ukrýt nebo vyrobít materiální důkazy a dokumenty.

Zadržení před zahájením soudního řízení lze použít na základě požadavku extradice osoby do jiného státu.

6.2.3. Zadržení před zahájením soudního řízení na základě žádosti státního zástupce je nařízeno okresním soudcem. Soudce musí vyslechnout zadrženou osobu kvůli platnosti jejího zadržení před zahájením soudního řízení. Právní zástupce dané osoby a státní zástupce se účastní výslechu zadržené osoby. Soudce/soudkyně na jeho/její vlastní návrh nebo na základě odůvodněného požadavku státního zástupce, má právo vyslechnout státního zástupce v nepřítomnosti zadržené osoby a jejího právního zástupce, nebo vyslechnout osobu pouze v přítomnosti jejího právního zástupce. Po výslechu zadržené osoby může soudce vyhovět požadavku státního zástupce a nařídít zadržení před zahájením soudního řízení nebo může zamítnout požadavek státního zástupce a odmítnout zadržet osobu před zahájením soudního řízení.

Poté, co případ byl předán soudu, soud, který vykonává jurisdikci nad případem, nařizuje, prodlužuje nebo odvolává zadržení před zahájením soudního řízení.

6.2.4. Délka zadržení před zahájením soudního řízení nemůže překročit dobu šesti měsíců. Tam, kde případ je zvláště složitý nebo mimořádný z hlediska významu, může tato doba zadržení před zahájením soudního řízení být prodloužena soudcem regionálního soudu, ale maximální doba zadržení před zahájením soudního řízení ve stadiu vyšetřování před zahájením soudního řízení nesmí být delší než 18 měsíců. Za účelem prodloužení lhůty zadržení před zahájením soudního řízení se používá stejný postup jako pro nařízení zadržení před zahájením soudního řízení.

6.2.5. Během vyšetřování před zahájením soudního řízení nebo během slyšení ve věci případu zadržená osoba nebo její právní zástupce mají právo obrátit se na apelační soud aby rozhodl proti zadržení. Soudce apelačního soudu musí prošetřit žádost nejpozději do sedmi dnů po jejím obdržení. Aby bylo možno prošetřit žádost, je zorganizováno slyšení, ke kterému jsou pozváni zadržená osoba a její právní zástupce nebo samotný právní zástupce. Přítomnost státního zástupce na tomto slyšení je povinná.

Rozhodnutí soudce apelačního soudu je konečné a nemůže být předmětem žádosti podané na kasační soud. Opakované odvolání proti uložení nebo prodloužení tohoto zadržení před zahájením soudního řízení je zvažována při zkoumání následného prodloužení lhůty pro zadržení před zahájením soudního řízení.

6.2.6. Trestní zákoník (Penal Code) stanovuje, že lhůta zadržení před zahájením soudního řízení se odečítá od celkové délky trestu: v případě trestu odnětí svobody jeden den odpovídá jednomu dni zadržení před zahájením soudního řízení; v případě odsouzení k trestu veřejně prospěšných prací se jeden den rovná třem dnům veřejně prospěšných prací. Pokud je pachatel trestného činu odsouzen k jinému typu trestu, soud, který vezme v úvahu zadržení před zahájením soudního řízení, může uložit mírnější rozsudek nebo pachatele trestného činu úplně osvobodit od trestu.

6.2.7. Odsouzená osoba a její právní zástupce se mohou odvolat proti rozsudku uloženému soudem první instance. Odvolání musí být podáno do 20 dnů po datu vyhlášení rozsudku. Podání odvolání pozastaví výkon trestu. Apelační soud [apelační soud s okresní působností nebo Apelační soud Litvy (Court of Appeal of Lithuania)] prozkoumá zákonnost a platnost odvolání s ohledem na osoby proti nimž byla odvolání podána. Případy jsou vyslechnuty podle pravidel odvolacího postupu komorou tří soudců.

Odsouzená osoba a její právní zástupce může podle kasačního postupu podat odvolání proti rozsudku první instance a/nebo soudnímu rozhodnutí odvolacího instančního soudu. Kasační odvolání musí být podáno do tří měsíců po datu, kdy rozsudek vstoupil v platnost. Kasační soud [Nejvyšší soud Litvy (Supreme Court of Lithuania)] prošetří právní otázky rozsudků a/nebo soudních rozhodnutí proti nimž bylo vzneseno odvolání pouze s ohledem na osoby proti nimž bylo podáno kasační odvolání. Podle kasačního postupu jsou případy projednávány na slyšení před komorou tří nebo sedmi soudců nebo plenárním zasedáním Nejvyššího soudu Litvy.

6.2.8. Trestní řád (Code of Criminal Procedure) ukládá, že trestní případy mají být projednávány na slyšení soudem první instance, kdy se řízení účastní obžalovaný. V tomto případě je přítomnost obžalované osoby na jednání soudu povinná. Existuje jedna výjimka z tohoto pravidla, která dovoluje soudu projednávat případy v nepřítomnosti obžalovaného: jestliže obžalovaný není přítomen na území Litevské republiky a vyhýbá se předvolání k soudu.

6.2.9. Důkaz se v případě trestného činu může sestávat z jakýchkoli skutečností a údajů, na jejichž základě vyšetřovatel, státní zástupce nebo soud určí spáchání nebo nespáchání trestného činu, vinu nebo nevinu osoby, která spáchala trestný čin a jiné okolnosti, které jsou relevantní pro spravedlivé rozhodování o případu. Tyto údaje lze shromáždit z výpovědí svědků; výpovědí obětí; výpovědí podezřelých osob; výpovědí obviněných osob; zpráv o prohlídkách; zpráv o odposlouchávání a zaznamenávání konverzací v telefonu; zpráv, fotografií, zvukových záznamů, video a audio záznamů s použitím technických operačních prostředků; zjištění odborníků; vyjádření revizorů; zpráv expertů; materiálních důkazů; zpráv a jiných dokumentů zaznamenávajících vyšetřovací a soudní činnost. Veškeré důkazy musí být shromážděny pouze ve shodě s postupy stanovenými zákonem. Veškeré důkazy v daném případě shromážděné musí být řádně a objektivně ověřeny vyšetřovatelem, státním zástupcem a soudem.

Svědci jsou povoláváni k účasti na slyšení před soudem. Všechny osoby žijící v Litvě jsou povinny předstoupit před soud, pokud jsou legálním zákonem vyzvány, a sdělit co o dané věci vědí. Manžel/manželka a blízcí příbuzní obžalované osoby i její právní zástupce jsou zproštěni této povinnosti. Nicméně, jestliže manžel/manželka, poté co jim bylo sděleno jejich právo odmítnout svědectví, tohoto práva nevyužijí, jsou povinni vypovídat pravdu. Před výslechem je každý svědek držen odděleně od ostatních. Když jsou předvoláni před soud, zahájí slibem, že budou vypovídat pravdu.

Svědci, kteří nemluví litevsky a ti, kteří mají problémy s vyjadřováním (hluchoněmí, například) musí mít možnost využít pomoc tlumočnicka.

Svědci mohou být vyslýcháni nebo mohou být požádáni, aby identifikovali předměty, prostředky a produkty trestného činu, které jsou vystaveny v soudní místnosti, a mohou být

vystaveni křížovému výslechu s ostatními svědky a s obžalovaným. Jestliže se zjistí rozpor mezi výpovědí při vyšetřování před zahájením soudního řízení a během soudního vyšetřování, může být první výpověď přečtena a svědek předvolán, aby vysvětlil důvody, proč výpověď změnil. V případě, že výpověď svědka, který se nedostavil ke slyšení, je považována za nezbytnou, musí být zasedání soudu odročeno, dokud se svědek po opětovném předvolání nedostaví na soudní jednání. Jestliže je svědek/svědka nezletilý/nezletilá, musí při výslechu být přítomen jeho/její učitel a rodiče.

Expert, odborník a oběti jsou vyslýcháni podobným postupem. Proti expertům a specialistům mohou být vysloveny námitky stranami procesu v případě, že jsou v příbuzenském vztahu nebo mají v případě přímý nebo nepřímý zájem.

Soud přímo prohlédne všechny dokumenty a předměty vztahující se k případu a výjimečně opustí soudní budovu, doprovázen stranami procesu a právními zástupci, aby navštívil místo, které soudce zasedající v přelíčení musí vidět, aby mohl přijmout rozhodnutí.

Vyšetřovatel, státní zástupce a soud váží důkazy podle jejich vnitřního přesvědčení, které je založeno na úplném, všestranném a objektivním prošetření všech okolností případu a drží se zákona a právního vědomí. Žádný důkaz nemá předem danou důkazní hodnotu pro vyšetřovatele, státního zástupce ani pro soud.

6.3. *Způsoby pátrání a vyšetřování*

6.3.1. Vyšetřování kriminálních případů je vedeno vyšetřovateli ministerstva vnitra a státního zastupitelství. Ústředním orgánem je Odbor vyšetřování (Investigations Department) podléhající ministerstvu vnitra. Ředitel tohoto odboru je jmenován ministrem vnitra. Odbor má svá oddělení vyšetřování podléhající místním policejním útvarům. V každém vyšetřovacím orgánu pracují vyšetřovatelé. Trestní řád (Code of Criminal Procedure) specifikuje kategorie trestných činů, kde je vyšetřování vedeno vyšetřovateli ministerstva vnitra nebo vyšetřovateli státního zastupitelství.

6.3.2. Činnost Odboru vyšetřování (Investigations Department) a jeho podřízených oddělení podléhá doзору vedoucích oddělení a státního zastupitelství. Činnost vyšetřovatelů státního zastupitelství je dozorována státními zástupci.

6.3.3. Vedoucí Odboru vyšetřování (Investigations Department) a jeho vyšetřovatelé včetně vedoucích a vyšetřovatelů jednotlivých oddělení a rovněž vyšetřovatelé státního zastupitelství musí dodržovat instrukce dozorců státního zástupce, pokud se týká vyšetřování určitého případu. Vyšetřovatelé se mohou odvolat proti těmto pokynům k vyššímu státnímu zástupci. Nicméně takové odvolání neukončuje výkon instrukcí. Rozhodnutí vyššího státního zástupce je konečné a nelze se vůči němu odvolat.

V případě, že soud vrátí případ k dodatečnému došetření, musí se vyšetřovatel držet všech pokynů soudu, specifikovaných v soudním rozhodnutí, ve věci dalších vyšetřování.

6.3.4. Trestní řád (Code of Criminal Procedure) a ostatní zákony zakotvují existenci zvláštních orgánů v trestním řízení, které mají pravomoci vést vyšetřování před zahájením soudního procesu v případě zvláštních trestných činů, například:

- Úřad pro státní bezpečnost (State Security Department) v případě trestných činů proti Státu a válečných zločinů;
- Jednotka zvláštního vyšetřování (Unit of Special Investigation) podléhající ministerstvu vnitra v případě korupce, atd.;
- Oddělení cel (Customs Department) v případě nedovoleného obchodu;
- Odbor státní kontroly (State Control Department) a Státní daňová inspekce (State Tax Inspectorate) v případě majetkových trestných činů a trestných činů v oblasti financí nebo ekonomického pořádku;
- Daňové policejní oddělení (Tax Police Department) podléhající ministerstvu vnitra v případě trestných činů v oblasti financí (praní špinavých peněz).

6.4. Organizace státního zastupitelství

6.4.1. Zákon o státním zastupitelství (Law on the Prosecution Agency) určuje, že všichni státní zástupci Litevské republiky a ostatní úředníci státního zastupitelství tvoří unifikovaný a centralizovaný systém státního zastupitelství, který se skládá z:

1. Úřadu nejvyššího státního zástupce (Office of the Prosecutor General) podléhajícího Nejvyššímu soudu Litvy (Supreme Court of Lithuania);
2. Regionálních státních zastupitelství podléhajících regionálním soudům; a
3. Okresních státních zastupitelství podléhajících okresním soudům.

Pracovníci Úřadu nejvyššího státního zástupce (Office of the Prosecutor General) vykonávají své pravomoci na celém území Litevské republiky. Pracovníci regionálních a okresních státních zastupitelství vykonávají své pravomoci v oblasti jim příslušející, která odpovídá oblasti příslušného soudu.

Úřad nejvyššího státního zástupce (Office of the Prosecutor General) se skládá z oddělení, rad, odborů a skupin, které jsou vedeny hlavními státními zástupci. Úřad nejvyššího státního zástupce vede oblastní státní zastupitelství a dozoruje jejich činnost. Regionální a okresní státní zastupitelství jsou vedeny hlavními oblastními a okresními státními zástupci. Hlavní oblastní státní zástupci dohlíží na činnost okresních státních zastupitelství.

Činnost všech státních zastupitelství je vedena nejvyšším státním zástupcem (Prosecutor General) a je pod jeho dohledem. Nejvyšší státní zástupce rovněž ustanovuje vnitřní strukturu státních zastupitelství. Nejvyšší státní zástupce je jmenován na doporučení Výboru parlamentu pro orgány činné v trestním řízení (Law Enforcement Committee of the Parliament) na sedmileté funkční období a může být odvolán Parlamentem.

Zástupci nejvyššího státního zástupce (Deputies of the Prosecutor General) jsou jmenováni a odvoláváni Parlamentem na doporučení nejvyššího státního zástupce. Ostatní státní zástupci a úředníci státního zastupitelství jsou jmenováni a odvoláváni z funkce nejvyšším státním zástupcem.

Státní zastupitelství vykonávají následující funkce: 1) iniciují a provádějí trestní stíhání; 2) provádějí a dohlížejí na vyšetřování před zahájením soudního projednávání případu; 3) předkládají soudu veřejné obvinění; 4) dohlížejí na výkon rozsudku; 5) koordinují

činnost vyšetřovacích orgánů zaměřenou na určitý trestný čin, která probíhá před zahájením soudního jednání; a 6) chrání zájmy Státu a ohrožená práva osob před soudem.

6.4.2. Zákon o státním zastupitelství (Law on the Prosecution Agency) a Trestní řád (Code of Criminal Procedure) stanoví, že státní zástupce kontroluje dodržování zákona při aplikaci trestního řízení a při vyšetřování před zahájením soudního řízení. Státní zástupce musí zrušit jakékoli nezákonné nebo neoprávněné rozhodnutí vyšetřovacích orgánů a vyšetřovatelů; odvolat se proti jakémukoli nezákonnému nebo protizákonnému rozsudku; předkládat obvinění u soudu první instance; a účastnit se slyšení případu u odvolacího soudu a kasačního soudu. Státní zástupce je oprávněn vést vyšetřování prováděné před zahájením soudního řízení nebo provádět vlastními silami zvláštní vyšetřovací činnost před zahájením soudního řízení; vznášet námitky proti vyšetřovatelům ve věci vyšetřování případu; a vydat závazné instrukce týkající se vyšetřování určitého případu vyšetřovatelům, kteří provádějí vyšetřování před zahájením soudního řízení.

6.4.3. Zákon o státním zastupitelství (Law on the Prosecution Agency) stanoví, že státní zastupitelství je nezávislou složkou soudnictví. Nejvyšší státní zástupce (Prosecutor General) podléhá pouze Parlamentu. Při výkonu své funkce je státní zástupce nezávislý a podléhá pouze zákonu. Procedurální činnost státního zástupce v trestním případě lze revokovat nebo opravit pouze rozhodnutím vyššího státního zástupce nebo soudu. Odvolání proti činnosti státního zástupce lze podávat pouze vyššímu státnímu zástupci nebo soudu.

Nejvyšší státní zástupce (Prosecutor General) má právo vydávat příkazy státním zastupitelstvím a institucím provádějícím vyšetřování před zahájením soudního řízení ohledně zásad činnosti nejvyššího státního zastupitelství.

Státní zástupce, který kontroluje vyšetřování případu má právo vydávat příkazy týkající se vyšetřování konkrétního případu osobě, která případ vyšetřuje.

6.4.4. Trestní zákoník (Penal Code) a Trestní řád (Code of Criminal Procedure) specifikují, že vyšetřovatel nebo státní zástupce, na základě oprávnění vydaného soudcem, může uzavřít trestní případ ve dvou případech. Prvním případem je situace, kdy osoba, která je členem organizované kriminální skupiny, byla zúčastněna na trestných činech touto skupinou spáchaných, avšak připustila vlastní účast v těchto trestných činech a poskytla orgánům činným v trestním řízení cenné informace, na jejichž základě bylo zabráněno další činnosti organizované kriminální skupiny nebo proti jejím členům bylo zahájeno trestní stíhání. Trestní řízení nelze tímto způsobem ukončit pokud se týká organizátora skupiny, osoby, která se účastnila spáchání promyšlené vraždy, nebo osoby, která má prospěch z takového ukončení případu.

Druhým případem je situace, kdy osoba, která spáchala určité majetkové trestné činy nebo trestné činy ekonomické povahy, připustila, že spáchala trestný čin, kompenzovala škodu způsobenou Státu, fyzické nebo právnické osobě, a smířila se s obětí. Takové ukončení případu nelze aplikovat na osobu, která již byla dříve odsouzena, nebo na osobu, která již měla prospěch z podobného ukončení případu.

6.5. Organizace soudů

6.5.1. Ústava uvádí čtyřstupňový soudní systém běžné jurisdikce. Existuje 54 okresních soudů, pět regionálních soudů, Odvolací soud Litvy (Court of Appeal of Lithuania) a Nejvyšší soud Litvy (Supreme Court of Lithuania). Regionální soudy, Odvolací soud Litvy a Nejvyšší soud Litvy mají Odbor občanských případů (Civil Cases Division) a Odbor trestních případů (Criminal Cases Division).

Ústava uvádí, že pro vyšetřování správních, pracovních, rodinných a jiných případů, lze zřídit specializované soudy, které prosazují zákon. V současné době v Litvě funguje tříúrovňový systém správních soudů, s pěti regionálními správními soudy, Vyšší správní soud (Higher Administrative Court) a Odbor správních případů Odvolacího soudu Litvy (Administrative Cases Division in the Court of Appeal of Lithuania).. Kompetence správních soudů sahá do oblasti správních sporů a k dozorování zákonnosti správních aktů a činnosti úředníků.

Kromě systému běžných jurisdikčních soudů a specializovaných soudů, Ústava rovněž zakládá činnost nezávislého Ústavního soudu (Constitutional Court), který určuje, zda zákony a ostatní právní akty přijaté Parlamentem jsou v souladu s Ústavou a zda právní akty přijaté Presidentem a Vládou neporušují Ústavu nebo zákony.

6.5.2. Okresní a regionální soudy jsou soudy první instance pro slyšení trestních případů. Regionální soudy prošetřují odvolání v případech, které byly projednávány okresními soudy. Odvolací soud Litvy (Court of Appeal of Lithuania) prošetřuje odvolání v případech, které byly projednávány regionálními soudy podle odvolacího postupu. Nejvyšší soud Litvy (Supreme Court of Lithuania) projednává případy podle kasačního postupu.

6.5.3. Hlavní pravidla týkající se jurisdikce jsou zahrnuta v Trestním řádu (Code of Criminal Procedure) a Zákoně o soudech (Law on Courts).

6.5.4. Trestní případy postoupené okresním soudům jsou projednávány před soudem první instance jedním soudcem. V regionálních soudech jsou trestní případy před soudem první instance projednávány buď jedním soudcem nebo komorou tří soudců. Komora tří soudců projednává trestní případy zahrnující určité závažné trestné činy, jejichž úplný seznam je zahrnut v Trestním řádu (Code of Criminal Procedure) (např. trestné činy proti Státu, plánovaná vražda spáchaná za přitěžujících okolností) nebo trestné činy zahrnující ty, které jsou v podezření, že byly spáchány členy parlamentu nebo vlády, soudci ústavního soudu nebo jiných soudů a státními zástupci.

U regionálních soudů a u Odvolacího soudu Litvy (Court of Appeal of Lithuania), jsou trestní případy projednávány podle odvolacího postupu komorou tří soudců.

U Nejvyššího soudu Litvy (Supreme Court of Lithuania) jsou trestní případy projednávány podle kasačního postupu komorou tří nebo sedmi soudců, nebo plenárním zasedáním soudu.

6.5.5. Litevský soudní systém neuznává účast laických osob při soudním řízení.

6.5.6. Nejvyšším soudem v trestních záležitostech je Nejvyšší soud Litvy (Supreme Court of Lithuania). Při projednávání případů podle kasačního postupu, Nejvyšší soud Litvy

přezkoumává soudní rozhodnutí, která jsou předmětem odvolání, z hlediska aplikace jak hmotného tak i procesního práva.

6.5.7. Zákon o soudech určuje, že soudní rozhodnutí vynesená komorami Nejvyššího soudu (Supreme Court) nebo plenárním zasedáním Nejvyššího soudu mají povahu precedenčních rozhodnutí. Interpretace aplikace zákonů obsažených v jejich soudních rozhodnutích jsou brány v úvahu soudy, státními a jinými institucemi stejně jako jinými subjekty, jestliže tyto subjekty používají stejné zákony.

6.6. *Advokátní komora a sbor právních zástupců*

6.6.1. Práva advokátní komory (Bar) v období před zahájením procesu jsou uvedena v Trestním řádu (Code of Criminal Procedure). Zákon specifikuje následující práva právních zástupců: 1) seznámit se se zprávou o dočasném vzetí podezřelé osoby do vazby, o rozhodnutí zahájit s ním/ní právní řízení, a o rozhodnutí uznat ho/ji za obžalovaného/obžalovanou; 2) účastnit se vyšetřování podezřelé osoby nebo obžalované osoby; 3) po skončení prvního výslechu se setkat se zadrženou osobou v nepřítomnosti jiných osob, bez omezení z hlediska počtu a délky takových setkání; 4) účastnit se v procedurální činnosti týkající se podezřelé nebo obviněné osoby nebo učiněné pro tuto osobu a účastnit se jakékoli vyšetřovací činnosti na žádost obžalované osoby nebo jejího právního zástupce a na základě oprávnění daného vyšetřovatelem; 5) získat od státu a jiných institucí dokumenty vyžadované pro obhajobu; 6) dohlížet na zprávy týkající se vyšetřování; 7) po dokončení vyšetřování před zahájením procesu, získat přístup ke kompletním dokumentům případu a učinit si poznámky; 8) vznášet požadavky a námítky; 9) odvolávat se proti právním aktům a rozhodnutím vyšetřovatele, státního zástupce, soudce a soudního tribunálu a účastnit se odvolacího slyšení.

V průběhu slyšení ve věci případu má právní zástupce další konkrétní práva, jako například účastnit se soudních sporů a vyslyšet strany soudního procesu.

6.6.2. Od chvíle zadržení nebo prvního výslechu Ústava zaručuje osobám podezřelým a obviněným z trestného činu právo na obhajobu a na advokáta (právního zástupce). Trestní řád (Code of Criminal Procedure) zaručuje toto právo během zadržení v době před zahájením soudního řízení..

6.6.3. Každá podezřelá nebo zadržená osoba má právo jmenovat svého právního zástupce podle vlastního výběru. Jestliže tak neučiní, a protože pomoc právně vzdělané osoby je vyžadována podle Trestního řádu (Code of Criminal Procedure), je právní zástupce jmenován vyšetřovatelem, státním zástupcem, soudcem nebo soudem. Jestliže právní zástupce byl jmenován vyšetřovatelem, státním zástupcem, soudcem nebo soudem, odměna tohoto právního zástupce je hrazena státem.

6.6.4. Pouze advokát může být právním zástupcem v trestním řízení. Zákon o advokátní komoře (Law on the Bar) uvádí následující požadavky na takového advokáta:

- Občanství Litevské republiky;
- Vyšší právní vzdělání;
- Schopnost mluvit oficiálním jazykem (litevsky);
- Bezúhonnost;
- Musí být duševně zdravý;

- Praxe alespoň pět let v postavení specifikovaném seznamem schváleném Vládou, nebo roční praxe, jako zastupující advokát;
- Osoba, která složila advokátské zkoušky; a
- Osoba, která nebyla zaměstnancem Národního bezpečnostního výboru SSSR (National Security Committee of the USSR).

Soudci, profesori práva, docenti práva (včetně doktorů práv a doktorů práv, kteří dokončili sepsání své habilitační práce), kteří chtějí být advokáty, nemusí mít právnickou praxi v postaveních specifikovaných seznamem schváleným Vládou, ani není v jejich případě vyžadována praxe zastupujícího advokáta nebo nutnost složit advokátské zkoušky.

6.7. *Postavení oběti*

6.7.1. Trestní řád (Code of Criminal Procedure) stanoví, že na osobu, která utrpěla morální, fyzickou nebo hmotnou škodu jako důsledek trestného činu, je nutno nahlížet jako na oběť. Osoba je formálně uznána jako oběť rozhodnutím vyšetřovatele, státního zástupce, soudce nebo soudu.

6.7.2. Trestní řád (Code of Criminal Procedure) poskytuje oběti následující práva v období před zahájením procesu a během soudního řízení: 1) předkládat důkazy; 2) předkládat požadavky; 3) získat přístup ke kompletním dokumentům případu po ukončení řízení před zahájením soudního procesu; 4) účastnit se soudního řízení; 5) vznášet protesty; 6) vznášet stížnosti v průběhu soudního slyšení; 7) odvolávat se proti právním aktům vyšetřovatele, státního zástupce, soudce nebo soudu; a 8) odvolávat se proti rozhodnutím a rozsudkům soudu.

Osoba, která je uznána za oběť, je povinna poskytnout pravdivou výpověď během soudního slyšení.

6.7.3. Trestní řád (Code of Criminal Procedure) stanoví, že oběť má právo vznášet odvolání k vyššímu státnímu zástupci proti rozhodnutí vyšetřovatele nebo státního zástupce zastavit trestní řízení. Oběť má obdobné právo odvolat se k vyššímu soudu proti odpovídajícímu soudnímu rozhodnutí soudce nebo soudního tribunálu.

Proti rozhodnutí vyšetřovatele zastavit trestní řízení se oběť může odvolat k státnímu zástupci, proti jehož rozhodnutí se lze dále odvolat k soudu. Rozhodnutí soudu je konečné.

6.7.4. Trestní řád (Code of Criminal Procedure) stanoví, že osoba, která utrpěla materiální škodu jako důsledek trestného činu má právo uplatnit nárok v trestním případě. Soud vyslechne jak občanský nárok tak i trestní případ. Takový nárok musí být uplatněn před soudním vyšetřováním u soudu. Následně může být nárok zaprotokolován jako oddělený případ ve shodě s postupem podle Trestního řádu.

Pokud materiální škodu utrpěl Stát nebo osoby, které vzhledem k tomu, že jsou nezletilé, nemocné nebo z podobných důvodů nemohou bránit své zájmy u soudu a nemají právního poradce, musí být vznesen nárok, nebo již vznesený nárok musí být podpořen státním zástupcem odpovídajícím za veřejnou obžalobu.

6.7.5. Trestní řád (Code of Criminal Procedure) stanoví, že veřejná obžaloba je předkládána státním zástupcem a oběť podává svědectví před soudem. Obvinění jsou přímo zaprotokolována obětí pouze v případech soukromého obvinění (např. urážky, pomlavy, znásilnění dospělé ženy bez přitěžujících okolností a podobných trestných činů).

6.7.6. Oběť má právo na právního zástupce během řízení před zahájením soudního procesu a během soudního řízení.

6.7.7. Oběť má právo vznést odvolání proti činům nebo rozhodnutím vyšetřovatele, státního zástupce, soudce nebo soudu.

6.7.8. Trestní řád (Code of Criminal Procedure) stanoví povinnost státního zástupce vznést nárok nebo podpořit již vznesený nárok, pokud trestný čin způsobil materiální škodu osobě, která v důsledku toho, že se jedná o nezletilou osobu, z důvodů nemoci, z důvodů podřízeného vztahu k obviněné osobě nebo z jiných důvodů nemůže bránit své zájmy před soudem, a která nemá právního zástupce. V případě, že státní zástupce není přítomen při slyšení případu a v případě, že nebyla vznesena žaloba, musí soud na svůj vlastní návrh rozhodnout o nápravě materiální škody.

6.7.9. Zákon neposkytuje oběti právo obdržet kompenzaci od Státu za zranění nebo ztráty vyvolané trestným činem. V současné době je vytvářena legislativa podporující zájmy obětí, které utrpěly škodu jako důsledek závažných trestných činů. Návrhy těchto zákonů jsou založeny na ustanoveních Evropské konvence o kompenzaci obětí násilných trestných činů (1983) (European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes, 1983).

6.7.10. Litva nemá národní programy podpory obětí. Nicméně, na národní úrovni, existuje několik nevládních organizací, které pomáhají ženským a nezletilým obětem znásilnění a závažných trestných činů. Tyto organizace poskytují dočasný útulek, určitou materiální podporu a psychologickou pomoc těmto obětem.

7. Rozhodnutí soudu a systém sankcí

7.1.-7.3. Trestní zákoník (Penal Code) rozlišuje mezi hlavními a alternativními tresty. Hlavními tresty jsou trest doživotního odnětí svobody, trest odnětí svobody, trest nápravných prací a trest pokuty. Alternativními tresty jsou konfiskace majetku, pokuta a odepření práva vykonávat určité zaměstnání nebo poskytovat určité služby.

Kromě trestů Trestní zákoník (Penal Code) specifikuje používání donucovacích lékařských opatření v případě duševně nemocných osob, které spáchaly závažné trestné činy. Těmito opatřeními jsou hospitalizace v psychiatrickém zařízení zahrnující běžný, zostřený nebo přísný dohled a poručnictví s lékařským dohledem. Dále Trestní zákoník stanoví, že nezletilý pachatel, který spáchal trestný čin, který nebyl závažný, může být soudem vyňat z trestní odpovědnosti, pokud 1) se jedná o první spáchaný trestný čin; 2) došlo k odškodnění či nápravě škody pachatelem/pachatelkou nebo se pachatel/pachatelka dohodl/dohodla s obětí na kompenzaci škody; 3) pachatel/pachatelka plně přiznal/přiznala svoji vinu a lituje spáchaného trestného činu; a 4) existuje důvod se domnívat, že pachatel/pachatelka bude dodržovat zákon

a nedopustí se znovu spáchání trestného činu. V tomto případě soud může použít následující povinná nápravná opatření:

- Povinnost veřejně nebo jiným způsobem se oběti omluvit;
- Povinnost nahradit materiální škodu ze svých vlastních prostředků nebo uhradit škodu vlastní prací;
- Umístění pod dohled rodičů nebo jiných osob;
- Domácí dohled po dobu maximálně 45 dní;
- Povinnost odpracovat bez odměny 20 až 100 hodin;
- Umístění do zvláštní vzdělávací nebo disciplinární instituce maximálně na 3 roky, avšak ne déle než nezletilý/nezletilá dosáhne věku 18 let.

7.4. Státní úředníci, kteří byli usvědčeni z trestných činů vztahujících se k jejich funkci, mohou být zbaveni práva zastávat určité postavení.

7.5. Trest smrti byl zrušen zákonem z 21. prosince 1998 (oficiální časopis „Žinios“, 1998, číslo 115-3238), kdy Ústavní soud Litevské republiky (Constitutional Court of the Republic of Lithuania) vyhlásil, že tento trest není v souladu s ústavou.

Trest doživotí je nejvyšší hlavní trest, který může být soudem udělen za genocidu, lupičství, vraždu za přitěžujících okolností, zločinné spolčení za přitěžujících okolností, zabití osoby jsoící pod ochranou mezinárodního humanitárního práva, vypovězení civilních osob z okupovaného státu a zakázaný válečný útok. Tento trest není udělován osobám, které v době spáchání trestného činu ještě nedosáhly věku 18 let.

Trest odnětí svobody je hlavní trest, který může být soudem udělen v případech předepsaných zákonem, v trvání od 3 měsíců do 20 let; v případě spáchání nového trestného činu v době výkonu trestu, může být trest odnětí svobody udělen na dobu maximálně 25 let. Jestliže zákon předepisuje minimální trest odnětí svobody na dobu 3 let nebo více za trestný čin, který byl spáchán, jestliže je trest udělen nezletilému pachateli mladšímu 18 let, jeho minimální délka je vypočítána jako polovina minimálního trestu udávaného zákonem (např. jestliže zákon předepisuje jako minimální sankci 4 roky odnětí svobody, soud může udělit nezletilému pachateli minimální trest odnětí svobody na 2 roky). Maximální trest odnětí svobody pro osoby, které v době spáchání trestného činu nedosáhly věku 18 let, nesmí přesáhnout 10 let.

Veřejně prospěšné práce jsou hlavním trestem, který, v případech specifikovaných zákonem, může být udělen soudem, a to na dobu 2 měsíce až 2 roky. Základem tohoto trestu je povinnost odsouzené osoby pracovat ve svém zaměstnání a odvádět 5 až 20 % svého platu do státního rozpočtu, podle rozhodnutí soudu.

Pokuta je hlavním trestem nebo alternativním trestem, který může být udělen soudem v případech specifikovaných zákonem. Jako hlavní trest může být udělena pokuta do výše 100 až 1000 jednotek minimální mzdy, jejíž výška je stanovena Vládou. V současné době je jednotka minimální mzdy rovna 125 Litás neboli 31 US dolarů. Avšak u trestných činů spáchaných s cílem obohatit se, může pokuta dosáhnout výše 200 až 50000 jednotek minimální mzdy. Pokuta jako hlavní trest ukládaný nezletilým pachatelům může dosáhnout výše 10 až 500 jednotek minimální mzdy.

Jako alternativní trest může pokuta dosáhnout výše 10 až 500 jednotek minimální mzdy. Pokud je tento trest udělen nezletilé osobě, může dosáhnout výše 5 až 200 jednotek minimální mzdy.

Zbavení práva vykonávat určité povolání nebo poskytovat určité služby je alternativním trestem, který může být udělen soudem v případech specifikovaných zákonem nebo podle vlastního uvážení v rozsahu 1 až 5 let.

Konfiskace majetku je alternativní trest, který je povinně ukládán soudem za spáchání trestného činu stanoveného zákonem. Konfiskace majetku spočívá v povinném zabránění majetku bez náhrady, který je podle vlastnického práva vlastněn obviněnou osobou, nebo majetku, který přešel na jiné osoby, byl-li získán jako výsledek trestné činnosti. Tento trest nemůže být udělen nezletilým osobám.

Trest veřejně prospěšných prací může být udělen jako opatření vzhledem k mladistvým pachatelům nebo jako povinnost v případě pozastaveného trestu.

Příkazy ke kompenzaci nejsou považovány za trest, nýbrž za občanskou povinnost vyplývající ze spáchání trestného činu.

7.6. Jestliže pachatel/pachatelka se snaží nezaplatit pokutu udělenou pouze jako hlavní trest a není možnost jej/ji přinutit k zaplacení, může být pokuta nahrazena odnětím svobody. Taková náhrada trestu je nařízena soudem, který považuje jeden den odnětí svobody za odpovídající 1 jednotce minimální mzdy. Celková délka takového náhradního trestu odnětí svobody nesmí přesáhnout 90 dní.

7.7. Trestní zákoník (Penal Code) nestanoví více možností uložit jiná opatření než jsou hlavní a alternativní tresty uvedené výše.

7.8. Trestní zákoník (Penal Code) obsahuje obecná ustanovení týkající se rozsudku. Trestní zákoník stanoví, že soud určí trest v rámci sankce specifikované v odpovídajícím článku udávajícím trestní odpovědnost za spáchaný trestný čin. Při stanovení rozsudku, soud, který se řídí právním vědomím, vezme v úvahu typ a nebezpečnost spáchaného trestného činu, osobní charakteristiku pachatele a okolnosti trestného činu, které mohou být polehčující nebo přitěžující. Trestní zákoník stanoví modelový seznam polehčujících faktorů a vyčerpávající seznam přitěžujících okolností; uvádí zvláštní pravidla pro ukládání trestů v případě, že obžalovaná osoba plně přizná svoji vinu, v případě, že obžalovaná osoba spáchala několik trestných činů, nebo v případě, že je spáchán nový trestný čin dříve než je ukončen trest za předchozí trestný čin; uvádí pravidla pro kumulativní a substituční tresty; definuje důvody, podmínky a postupy pro udělení lehčího trestu než je předepsán zákonem; a stanoví důvody a postupy propuštění pachatele z výkonu trestu.

Za spáchání trestného činu lze uložit pouze jediný hlavní trest. Dva hlavní tresty lze uložit pouze v případě, že rozsudek je ukládán za několik trestných činů nebo jestliže byl spáchán nový trestný čin před ukončením trestu uloženého za předchozí trestný čin. Kromě hlavního trestu nemohou být odsouzené osobě uloženy více než dva alternativní tresty.

7.9. Trestní zákoník (Penal Code) neposkytuje možnost uložení zvláštních trestů nebo opatření za spáchání: trestných činů v oblasti dopravy, trestných činů spojených s narkotiky a

zbraněmi, trestných činů v oblasti životního prostředí nebo hospodářských trestných činů. Za spáchání těchto trestných činů lze uložit pouze postihy uváděné trestním systémem a sankce obsažené v odpovídajícím článku Trestního zákoníku.

8. Podmínečné propuštění a/nebo odložení výkonu trestu nebo propuštění na zkoušku

8.1. Odklad výkonání rozsudku může být uplatněn v případě, jedná-li se o pachatele, který spáchal trestný čin poprvé, a který byl odsouzen k trestu nápravných prací nebo k trestu odnětí svobody. Odklad výkonání rozsudku nemůže být delší než tři roky za nezávažný, úmyslně spáchaný trestný čin a ne delší než pět let za trestný čin způsobený z nedbalosti, za předpokladu, že alespoň jedna třetina hmotné škody způsobená trestným činem byla nahrazena (způsobil-li trestný čin hmotnou škodu).

Jestliže pachatel/pachatelka spáchal(spáchala trestný čin před dosažením 18 let věku a dosud nebyl/nebyla odsouzen/odsouzena k trestu odnětí svobody, může mu/jí být uložen odklad výkonání rozsudku na dobu ne delší než čtyři roky za úmyslně spáchaný trestný čin a na dobu ne delší než osm let za trestný čin spáchaný z nedbalosti.

Odklad výkonu trestu znamená, že soud pozdrží výkon hlavního trestu na dobu jednoho až tří let. Soud může rovněž odložit výkon alternativního trestu (zbavení práva zastávat určité postavení nebo vykonávat určité zaměstnání). Soud odloží výkon rozsudku jestliže se domnívá, že cíle potrestání může být dosaženo bez podrobení se skutečnému trestu.

8.2. V případě dospělých pachatelů lze uplatnit odklad výkonání rozsudku pouze v případě, je-li trestný čin spáchán poprvé a jedná-li se o nezávažný, úmyslně spáchaný trestný čin za nějž je normálně uložen trest nápravných prací nebo odnětí svobody do tří let, nebo jedná-li se o trestný čin z nedbalosti, a to je-li spáchán poprvé, za kterýžto trestný čin lze normálně uložit trest nápravných prací nebo trest odnětí svobody do pěti let.

8.3. Částečný odklad výkonu trestu není možný.

8.4. Jestliže se soud rozhodne pozdržet výkon trestu, musí uložit potrestané osobě, aby nahradila zbytek hmotné škody způsobené trestným činem (pokud trestný čin způsobil nějakou hmotnou škodu) a ukládá jednu nebo několik následujících povinností:

- Omluvit se oběti trestného činu;
- Pomoci oběti trestného činu během léčení;
- Získat zaměstnání nebo neměnit zaměstnání bez souhlasu soudu;
- Zahájit školní docházku nebo pokračovat v ní nebo v přípravě na povolání;
- Podrobit se léčbě alkoholismu, drogového nebo jiného obdobného návyku nebo pohlavní choroby;
- Neměnit adresu bez povolení instituce, která dozírá nad odložením trestu;
- Odpracovat až 1000 hodin bez nároku na odměnu.

Soud ve stejnou dobu stanoví omezení, v jejichž rámci odsouzená osoba musí plnit uložené povinnosti.

8.5. Chování a plnění uložených povinností odsouzenou osobou je sledováno orgány Oddělení nápravných opatření (Correctional Affairs Department) případně Oddělením pro nápravná zařízení (Prison Department), které působí v rámci policejních jednotek v každém regionu.

8.6. Jestliže během období odložení výkonu trestu odsouzená osoba neprovede kompenzaci zbylé části věcné škody způsobené trestným činem nebo neplní své povinnosti předepsané soudem bez řádného důvodu, nebo narušuje veřejný pořádek nebo se opíjí nebo jinak porušuje zákon za což byla potrestána dvěma administrativními tresty, soud na doporučení instituce dozírající na odložený rozsudek zruší pozdržení trestu a nařídí, aby uložený rozsudek byl vykonán.

8.7. Probační služba je součástí Oddělení nápravných opatření (Correctional Affairs Department) [Oddělení pro nápravná zařízení (Prison Department)], ale má vlastní orgány spadající pod policejní jednotky v každém regionu.

8.8. Hlavní funkce probační služby jsou tyto: vedení osobních záznamů osob, jimž bylo pozdrženo vykonání rozsudku a které byly podmíněčně propuštěny z vazby; pomoc s nalezením zaměstnání; dohled a kontrola chování a plnění uložených povinností těmito osobami; použití disciplinárních opatření a podnětů; a pátrání po podmíněčně propuštěných osobách, jejichž místo pobytu není známo.

8.9. Zákony podporují účast dobrovolníků a nevládních organizací v činnostech týkajících se podmíněčného propuštění. V současné době existuje pouze několik nevládních organizací, které se aktivně účastní činností týkajících se podmíněčného propuštění, (např. Asociace pomoci vězňům, Prisoners Aid Association) a které pomáhají při hledání zaměstnání nebo bydlení, poskytují psychologickou poradenskou službu a určitou finanční a materiální podporu, atd.

9. Vězeňský systém a postpenitenciární péče

9.1. Organizace vězeňského systému

9.1.1. Od 1. ledna 2000 Oddělení nápravných opatření (Correctional Affairs Department) [Oddělení pro nápravná zařízení (Prison Department)] a systém věznic byly převedeny z působnosti ministerstva vnitra do jurisdikce ministerstva spravedlnosti.

9.1.2. V čele Oddělení nápravných opatření (Correctional Affairs Department) [(Oddělení pro nápravná zařízení (Prison Department))] stojí generální ředitel (General Director), který je jmenován ministrem spravedlnosti. Má čtyři zástupce – pro výkon trestu, pro nápravnou činnost, pro řízení výroby a pro obecné záležitosti. Každé vězení má ředitele (Director, Governor), který je jmenován ministrem spravedlnosti. Všechny vězeňské instituce a Výcvikové středisko vězeňského personálu (Prison Staff Training Centre) jsou přímo odpovědné Oddělení nápravných opatření (Oddělení pro nápravná zařízení).

9.1.3. Podle Směrnic reformy právního systému (Guidelines of Legal System Reform) (oficiální časopis Žinios 1998, číslo 61-1736) schválených Parlamentem, je za strategické

otázky rozvoje výkonu rozsudků, včetně vězeňského systému, odpovědné ministerstvo spravedlnosti.

9.1.4. Výkon vazebných rozsudků je regulován Zákoníkem výkonu trestů (Code of the Execution of Punishments), zatímco podrobná specifikace této záležitosti je uvedena v Pravidlech vnitřního řádu institucí nápravných prací (Rules of the Interior Order of the Institutions of Correctional Work). Zákoník výkonu trestů specifikuje: typy vězeňských zařízení a výkonů trestu; požadavky výkonu trestu; podmínky pro vězeňskou práci; typy nápravné práce; podmínky obecného vzdělávání a výcviku týkajícího se zaměstnání; právní status odsouzených osob; hmotné zajištění a lékařskou péči o vězně; důvody a postupy pro disciplinární odpovědnost vězňů; opatření zajišťující výkon trestu; postup pro aplikaci podmíněčného propouštění z vězeňských zařízení; a důvody a postupy pro zproštění rozsudku.

Právní statut vězňů je definován zákony a rozsudkem. Zákoník výkonu trestů (Code of the Execution of Punishments) reguluje následující zvláštní vězeňská práva a postupy pro jejich výkon: právo kupovat potraviny a základní zboží; právo obstarávat si knihy a periodika; právo přijímat krátké návštěvy (nejdéle čtyřhodinové) a dlouhé návštěvy (nejdéle dvoudenní); právo telefonního spojení s rodinou; právo získávat potraviny nebo tiskoviny; právo na krátké opuštění vězeňského zařízení; právo setkávat se s právním poradcem; právo používat osobní televizor a rádio; právo korespondovat; právo posílat a přijímat převody peněz; právo odvolávat se se stížnostmi, žádostmi a návrhy k státním institucím a úředníkům; právo na náboženské obřady; právo ženit se a vdávat se; a podobně.

Ochrana práv vězňů je v kompetenci ombudsmana (kontroluje Sejm), státních zástupců a soudů. Funkce těchto institucí zahrnují veškerá rozhodování týkající se situace, práv a svobod vězňů i stížností a odvolání proti disciplinárním opatřením.

Vynucení pokuty je regulováno Zákoníkem občanského postupu (Code of Civil Procedure). Osoba odsouzená k zaplacení pokuty musí zaplatit určené množství peněz ve lhůtě 2 měsíců nebo ve lhůtě ustanovené soudem. V případě nezaplacení pokuty justiční stráž násilným způsobem pokutu vybere: zabaví majetek, aby mohla vybrat pokutu; provede finanční odhad majetku; zorganizuje aukci a prodá zabavený majetek; převede vybrané peníze do státního rozpočtu; a informuje soud, který přijal rozsudek, o tom, že vymohla pokutu. Zákonnost činnosti justiční stráže je kontrolována soudcem.

9.1.5. V Litvě existuje 14 vězeňských institucí a zvláštní nemocnice. Všechny instituce jsou pod dohledem Oddělení nápravných opatření (Correctional Affairs Department) [Oddělení pro nápravná zařízení (Prison Department)].

Podle zákona jsou vězeňské instituce klasifikovány jako zařízení výkonu trestu a centra zadržení před zahájením soudního řízení; zařízení pro nezletilé a pro dospělé; a zařízení pro muže a ženy. Podle míry bezpečnosti jsou vězeňské instituce klasifikovány jako vězení (vysoká míra bezpečnostních opatření), kolonie nápravných prací (normální stupeň bezpečnostních opatření) a kolonie nápravných prací-sociální zařízení (zpola otevřené). Kolonie nápravných prací, které jsou hlavními místy pro výkon trestu odnětí svobody (více než 90 % všech odsouzených osob si v nich odpykává vazebné tresty), jsou v závislosti na formách a úrovni intenzity dohledu a monitorování vězňů klasifikovány do tří režimů: běžný, zesílený a přísný.

Průměrný počet vězňů v zařízení je přibližně 1500. Počet vězňů v zařízení pro ženy nepřesahuje 500 a počet vězňů v zařízeních pro mladistvé nepřesahuje 300.

Celkový počet vězňů ke dni 1. ledna 1998 byl 13 628. Ženy činily přibližně 4% a mladiství asi 1,5% z celkového počtu všech vězňů. Počet vězňů na 100 000 obyvatel v Litvě je 392.

9.1.6. V Litvě existují tři zařízení pro mladé pachatele ve věku 14 až 18 let. Tato zařízení se nazývají kolonie nápravných prací. Režim v nich je normální nebo zesílený.

9.1.7. Jestliže soud uložil trest odnětí svobody, musí ve shodě s Trestním zákoníkem (Penal Code) uvést typ instituce (vězení, kolonie nápravných prací nebo kolonie nápravných prací-sociální zařízení) a režim (běžný, zesílený, přísný). O zařazení odsouzené osoby do konkrétní instituce rozhoduje Oddělení nápravných opatření (Correctional Affairs Department) [Oddělení pro nápravná zařízení (Prison Department)], po pozorovací lhůtě, kdy je vězeň podroben procesu hodnocení osobnosti.

9.1.8. Více vězňů než jeden může být umístěno do jedné vězeňské cely ve vězeňských zařízeních. Zákoník výkonu trestů (Code of the Execution of Punishments) uvádí, že vězňům je poskytováno individuální místo na spaní. Životní prostor ve vězeňském zařízení nesmí být menší než 2 m². Ve vězeňském zařízení a ve vězeňské instituci pro mladistvé, nesmí být životní prostor menší než 2,5 m². Těhotným ženám, kojícím matkám, nemocným osobám a mladistvým jsou poskytovány zlepšené životní podmínky.

9.1.9. Zákoník výkonu trestů (Code of the Execution of Punishments) udává, že nápravná opatření týkající se vězňů zahrnují výkon trestu, nápravné činnosti, práci, obecné vzdělávání a výcvik týkající se povolání.

Se všemi vězni je zacházeno individuálně a ve skupinách. O tomto přístupu se rozhoduje na základě studia osobnosti vězňů.

Výkon trestu vyžaduje, aby vězni plnili své povinnosti a dodržovali pravidla pořádku v zařízeních a požadavky denního režimu.

Práce je povinností vězňů. Administrativa nápravného zařízení musí zajistit, že vězni vykonávají zaměstnání, které odpovídá jejich pracovním schopnostem a specializaci. Normálně vězni pracují v podnicích nápravného zařízení (v současné době pouze asi 30 % všech vězňů je zaměstnáno).

Vězňové mladší 16 let musí navštěvovat školu. Jiní vězňové jsou zahrnuti ve vzdělávacích programech pouze pokud si to přejí.

Vězňové bez specializace nebo profese musí být zahrnuti v programech výcviku týkajících se zaměstnání. Jestliže mají vězňové zájem, mohou být v nápravném zařízení organizovány programy pro zdokonalování dovedností a pro výcvik v nových specializacích.

Zákon o zadržení v době před zahájením procesu (Law on Pre-Trial Detention; oficiální časopis Valstybės Žinios, 1996, číslo 12-313) udává, že zadržení v Centrech zadržení

před zahájením soudního procesu musí dodržovat požadavky režimu. Tyto osoby mohou pracovat pouze na území Centra zadržení před zahájením soudního procesu, a to pouze na základě souhlasu a povolení příslušného vyšetřovatele nebo soudu.

9.1.10. Vězni může být povoleno opustit bez doprovodu zařízení pouze z pracovních důvodů. Vězňům může být dovoleno pracovat mimo zařízení pouze jestliže si odpykali alespoň jednu třetinu trestu a dobře se chovali v průběhu výkonu trestu. Velmi nebezpeční recidivisté a některé další kategorie vězňů (například ti, jež byli odsouzeni za vraždu spáchanou za přitěžujících okolností) nemohou bez doprovodu opustit nápravné zařízení. Vězni, kteří dostali možnosti pracovat mimo zařízení, bydlí odděleně od jiných vězňů v nápravném zařízení. Právo pracovat mimo nápravné zařízení je udělováno ředitelem nápravného zařízení (Governor).

9.1.11. Krátkodobé opuštění nápravného zařízení bez doprovodu je povoleno pouze vězňům, kteří jsou umístěni v koloniích nápravných prací-sociálních zařízeních, koloniích nápravných prací s běžným a ztřeštěným režimem (s výjimkou vězňů odsouzených za násilné trestné činy) a nezletilým pachatelům v případě smrti nebo potenciálně smrtelné choroby blízkého příbuzného, a v případě nehody, která způsobila značnou hmotnou škodu vězni/vězenkyni nebo jeho/její rodině. Povolení opuštění zařízení bez dozoru se souhlasem státního zástupce je vydáno ředitelem nápravného zařízení (Governor), který vezme v úvahu osobnost a chování vězně/vězenkyně. Opuštění nesmí být delší než na dobu 10 dní, které jsou připočítávány k celkové délce rozsudku.

9.1.12. Útěk z nápravného zařízení osoby zadržené, zadržené ve vazbě nebo uvězněné, se trestá trestem odnětí svobody na dobu do dvou let. Útěk uskutečněný s použitím násilí proti strážným nebo jiným zaměstnancům nápravného zařízení, nebo způsobující nápravnému zařízení závažné hmotné škody, může být potrestán trestem odnětí svobody od jednoho roku do šesti let.

9.1.13. Litevský vězeňský systém nezahrnuje žádné důležité menšinové kategorie vězňů.

9.1.14. Litva je součástí Evropské konvence mezinárodní platnosti trestních rozsudků (European Convention on the International Validity of Criminal Judgments, 1970) (ratifikace Litvou v roce 1997), Evropské konvence transferu odsouzených osob (European Convention on the Transfer of Sentenced Persons, 1983) (ratifikace Litvou v roce 1995) a Evropské konvence transferu trestního řízení (European Convention on the Transfer of Criminal Proceedings, 1972) (ratifikace Litvou v roce 1998).

Kromě toho byly uzavřeny dohody o transferu odsouzených osob s Polskem (1993) a Běloruskem (1998).

9.2. Podmínečné propuštění (parole), milost a postpenitenciární péče

9.2.1. Trestní zákon udává dvě formy podmíněného propuštění: podmíněčné propuštění ze zařízení omezujících osobní svobodu a podmíněčné propuštění ze zařízení omezujících osobní svobodu vězňů, kteří nahradili hmotnou škodu způsobenou trestným činem.

9.2.2. Podmínečné propuštění ze zařízení omezujících svobodu lze aplikovat v případě vězňů za předpokladu, že: 1) tito mohou být dále „napravováni“, aniž by byli izolováni od společnosti; 2) rozhodnou se prokázat svým vzorným chováním a čestnou prací, že se napravili; a 3) odpykali si:

- Alespoň jednu třetinu uloženého trestu (požadavek pro nezletilé pachatele, těhotné ženy, ženy s dětmi ve věku do 7 let nebo s více nezletilými dětmi, a osoby odsouzené za trestné činy spáchané z nedbalosti k trestu odnětí svobody maximálně 5 let);
- Alespoň polovinu trestu (požadavek pro osoby odsouzené k trestu odnětí svobody do 10 let);
- Alespoň dvě třetiny trestu (požadavek pro osoby odsouzené k trestu odnětí svobody více než 10 let);
- Alespoň tři čtvrtiny trestu (požadavek pro velmi nebezpečné recidivisty a pro osoby odsouzené za znásilnění, vraždu a některé jiné závažné trestné činy).

Podmínečné propuštění ze zařízení omezujících osobní svobodu nelze použít v případě osob, které byly odsouzeny za: trestné činy proti Státu nebo za válečné zločiny, vraždu provedenou za přitěžujících okolností; znásilnění dítěte nebo nezletilé osoby; vzetí rukojmí, teroristické činy apod., a v případě osob, odsouzených na doživotí a osob, které, v situaci, kdy byly podmíněčně propuštěny ze zařízení omezujících jejich osobní svobodu, spáchaly záměrně nový trestný čin.

Podmínečné propuštění osob, které nahradily hmotnou škodu způsobenou trestným činem, lze použít, pokud: 1) tyto osoby byly odsouzeny za nezávažné hospodářské trestné činy, nezávažné majetkové trestné činy, nezávažné finanční přestupky nebo trestné činy proti lidskému zdraví; 2) dobrovolně nahradily ne méně než polovinu hmotné škody, kterou zavini svým trestným činem; 3) si odpykaly alespoň dvě pětiny uloženého trestu; a 4) se vzorně chovaly v průběhu výkonu trestu. Tato forma podmíněného propuštění nemůže být použita v případě velmi nebezpečných recidivistů nebo osob, které po podmíněčném propuštění ze zařízení omezujícího osobní svobodu spáchaly úmyslně nový trestný čin.

9.2.3. Obě formy podmíněného propuštění, udílené na návrh vězeňské administrativy, jsou aplikovány soudem oblasti, do níž patří nápravné zařízení.

9.2.4. Když soud podmíněčně propustí pachatele ze zařízení omezujícího osobní svobodu, je povinen umožnit propuštěné osobě získat zaměstnání nebo se zaregistrovat na pracovním úřadě a, během zbývajících částí trestu, pachateli umožnit nahradit zbývajících část způsobené hmotné škody (pokud trestný čin způsobil hmotnou škodu). Soud rovněž specifikuje jedno nebo několik následujících omezení: 1) neopouštět domov po stanovenou dobu, pokud to není z pracovního důvodu; 2) nenavštěvovat určitá místa, pokud to není z pracovního důvodu; 3) neopouštět oblast místa bydliště na dobu delší než sedm dní bez povolení; 4) registrovat se jednou až čtyřikrát v zařízení, kde je vykonáván trest. Jestliže osoba souhlasí, tyto povinnosti

mohou být nahrazeny finanční zárukou ve výši od 1200 do 12 000 Litás (přibližně 300-3000 US dolarů).

Pokud je odsouzené osobě uděleno podmíněné propuštění ze zařízení omezujícího osobní svobodu v době, kdy tato osoba již nahradila část hmotné škody způsobené trestným činem, soud nařídí osobě, aby nahradila zbývající část hmotné škody během zbylé doby, kdy by probíhal výkon trestu.

9.2.5. V případě obou typů podmíněného propuštění je chování a plnění povinností podmíněně propuštěné osoby sledováno orgány Oddělení nápravných opatření (Correctional Affairs Department) [Oddělení pro nápravná zařízení (Prison Department)], která působí v rámci policejních jednotek v každém regionu.

9.2.6. Jestliže osoba, která byla podmíněně propuštěna ze zařízení omezujícího osobní svobodu, se vyhýbá práci nebo opomene se zaregistrovat na pracovním úřadě, nebo systematicky narušuje veřejný pořádek nebo neplní povinnosti jí předepsané, nebo se nesnaží nahradit zbytek hmotné škody způsobené trestným činem, je na doporučení zařízení dozorujícího výkon trestu a rozhodnutím soudu vrácena do zařízení omezujícího osobní svobodu, aby dokončila výkon uděleného trestu odnětí svobody.

Jestliže během jakéhokoli typu podmíněného propuštění pachatel spáchá nový trestný čin, soud připojí celý nedokončený trest nebo jeho část k trestu udělenému za nový trestný čin.

9.2.7. Podle Ústavy má President republiky právo udělovat milost, kdežto amnestie je schvalována Sejmem (Parlamentem).

Postup posuzování žádostí o milost je prováděn podle „Postupu posuzování žádostí o milost“ (“Procedure of Considering Requests for Pardon“), který byl schválen Výnosem presidenta republiky (Decree of the President of the Republic) (oficiální časopis „Valstybes žinios“, 1993, číslo 3-60). Odsouzená osoba musí osobně předložit svoji žádost o milost Presidentu republiky. Žádost a materiál nutný pro následné rozhodnutí jsou předběžně zkoumány zvláštní komisí (Clemency Commission), která se skládá z ministrů spravedlnosti (Minister of Justice) a vnitra (Minister of Interior), presidenta Nejvyššího soudu (Chairman of the Supreme Court), nejvyššího státního zástupce (Prosecutor General), právního poradce presidenta (Legal Adviser to the President), zástupce Asociace pomoci vězňům (Prisoners Aid Association) a kuráta Oddělení nápravných opatření (Chaplain of the Correctional Affairs Department) [kurát Oddělení pro nápravná zařízení (Chaplain of the Prison Department)]. President republiky není povinen se řídit doporučením komise (Clemency Commission). Milost se může vztahovat k celému udělenému trestu nebo jeho části a týká se jak hlavního tak i alternativního trestu.

Zákony o amnestii jsou schvalovány Parlamentem. Jsou předmětem obecného práva. Zákon o amnestii specifikuje kategorie odsouzených osob nebo trestných činů na které se amnestie vztahuje, typ amnestie (celková nebo částečná), podmínky a postup uplatnění amnestie, i časové období na něž se amnestie vztahuje.

9.2.8. V Litvě neexistuje centralizovaný systém postpenitenciární péče. Hlavní instituce, které poskytují pomoc při zajišťování ubytování a zaměstnání, jsou městské a nevládní

organizace. Některé městské úřady zřídily ubytovací zařízení, kde osoby propuštěné z vazebního zařízení mohou zůstat po dobu maximálně šest měsíců.

10. Práce na reformě

10.1. Nové návrhy Trestního zákoníku (Penal Code), Trestního řádu (Code of Criminal Procedure) a Zákoníku výkonu trestů (Code of the Execution of Punishments) jsou v současné době v Litvě dokončovány. Zákony jsou připravovány zvláštními pracovními skupinami vytvořenými vládou.

A) Předpokládá se, že v návrhu Trestního zákoníku (Penal Code) budou zahrnuty následující změny:

- Rozdělení trestných činů na trestné činy a přestupky. Pro potrestání přestupků jsou předepsány tresty nevztahující se k odnětí svobody;
- Zavedení nového typu snížené odpovědnosti pro osoby trpící psychiatrickými a psychologickými zdravotními problémy;
- Ustanovení trestné odpovědnosti právnických osob;
- Zvýšení věku plné trestní odpovědnosti na 18 let;
- Modifikace seznamu trestů připojením trestu veřejně prospěšných prací a následujících trestů: trest odnětí svobody do 90 dnů a omezení osobní svobody;
- Zpřesnění pravidel pro ukládání trestů uvedením podrobnější specifikace vlivu polehčujících a přitěžujících faktorů, místa, kde byl trestný čin spáchán, spoluviny, apod., na uložení trest a jeho výši;
- Poskytnutí více možností pro použití podmíněně odložených trestů a jiných alternativ trestu odnětí svobody;
- Rozšíření oblasti použití nápravných opatření a možností jejich použití pro mladistvé;
- Poskytnutí jasnější definice zločinů proti lidskosti a válečných zločinů ve shodě s požadavky Statutu mezinárodního soudního dvora (Statute of the International Criminal Court, 1998);
- Kriminalizace sexuálního obtěžování jako zvláštního trestného činu;
- Poskytnutí jasnější definice korupce ve shodě s požadavky Evropské kriminální konvence proti korupci (European Criminal Convention against Corruption, 1999).

B) Předpokládá se, že do návrhu Trestního řádu (Code of Criminal Procedure) budou zahrnuty následující změny:

- Rozšíření práva a povinností státního zástupce při vyšetřování případu před zahájením soudního řízení. Pouze státní zástupce může rozhodnout o zahájení vyšetřování před zahájením soudního řízení a rozhodnout, jaký vyšetřovací postup bude použit a kdo vyšetřování bude provádět;
- Zjednodušení vyšetřování a slyšení nekomplikovaných případů zavedením dvou forem zjednodušeného postupu: zkrácené řízení a trestní příkaz;
- Rozšíření možností použití principu odpůrce ve stadiu právního vyšetřování při zajištění, že pouze soud zjišťuje pravdu v daném případě;
- Urychlení odvolacího řízení, během něhož jsou hodnoceny skutečnostní a právní aspekty rozsudků;

- Zrušení soudního rozhodnutí by bylo pouze pod jurisdikcí Nejvyššího soudu Litvy (Supreme Court of Lithuania). Případy spadající do řízení zrušení soudního rozhodnutí by byly projednávány pouze pokud se vztahují k právním aspektům a s přikázanou účastí obhajoby;
- Zavedení instituce vyšetřovacího soudce před zahájením soudního řízení zákonem, který, na žádost státního zástupce: nařídí zatčení osoby ve stadiu vyšetřování před zahájením soudního řízení, šetří místo pobytu pachatele/pachatelky, zkoumá korespondenci vyšetřované osoby, apod.

C) Návrh Zákoníku výkonu trestů (Code of the Execution of Punishment) předpokládá následující úpravy:

- Právní status (tj. práva, povinnosti a svobody) odsouzené osoby bude určován pouze na základě Zákoníku výkonu trestů. Vládní výnosy určí pořadí a výkon těchto práv a povinností. Cílem tohoto ustanovení je rozšířit oblast pozitivních práv a omezit zbytečné omezování těchto práv. Odsouzená osoba bude mít možnost ovlivnit svoji situaci na základě principu, že dobré chování vede k dosažení více práv a privilegií, kdežto špatné chování by vedlo k menším právům a privilegiím.
- Zahrnutí role společnosti do procesu rehabilitace odsouzených osob bude podporováno s cílem zmenšit některé antagonismy mezi vězni a ostatními členy společnosti, a usnadnit návrat odsouzených osob do společnosti po odpykání trestu.
- Rozšíření systému pobídek a motivací pro vězně a jeho konkretizace s cílem zahrnutí pozitivních pobídek ve smyslu, aby udělené výhody (např. krátkodobá dovolená, podmíněčné propuštění, apod.) byly výsledkem dobrého chování a byly zaměřeny na zvýšení pocitu nezávislosti odsouzené osoby a posílení její odpovědnosti.
- Za klasifikaci a diferenciaci odsouzených osob bude odpovědné Oddělení nápravných zařízení (Prison Department) a diferenciaci odsouzených osob v každém zařízení bude na rozhodnutí místního ředitele nápravného zařízení (Prison Governor).
- Příprava na povolání a práce poskytované v nápravném zařízení budou orientovány na dobu po propuštění a takto se bude usilovat o zvýšení možností odsouzené osoby nalézt zaměstnání po odpykání trestu.

Princip svobody rozhodování by měl být zaveden a platit při přípravě na povolání. Tento princip znamená, že odsouzená osoba si může svobodněji zvolit do čeho se zapojí (studium, práce, příprava týkající se zaměstnání a povolání) a typ přípravy. Tato činnost bude mít vliv na hodnocení chování odsouzené osoby a na udělování výhod.

10.2. V Litvě existuje tendence snižovat použití vazebných sankcí. Tato tendence se zřetelně objevuje v nejnovějších úpravách Trestního zákoníku (Penal Code, 1999) a v novém návrhu Trestního zákoníku, který dává širší možnost použití alternativních trestů nezahrnujících odnětí svobody (pokuta, veřejně prospěšné práce, atd.); minimální a/nebo maximální meze trestů za individuální trestné činy musí být sníženy; možnost použití podmíněčného propuštění z vazebných zařízení je rozšířena, apod.

Hlavní důvody pro tyto tendence jsou: a) příliš rozsáhlé používání trestu odnětí svobody; b) neúčinnost této trestní politiky; a c) značné finanční prostředky nezbytné pro výkon trestů odnětí svobody. První výsledky tohoto přístupu by se měly objevit na konci roku 2000.

10.3. Mezi roky 1996 a 1998 byla zavedena v Litvě větší trestní odpovědnost za určité kategorie trestných činů, jako jsou převaděčství; nezákonné překročení státních hranic; nezákonné vlastnictví střelných zbraní a výbušnin; dětská pornografie; nezávislé držení drog; terorizování osob; účast v činnosti spojené se zločinným spolením; a praní špinavých peněz.

Tato zlepšení Trestního zákoníku (Penal Code) byla zaměřena na účinnější kontrolu organizovaného zločinu a zvýšenou ochranu zájmů dětí.

10.4. V současné době je v Litvě navrhována legislativa, která umožní poskytovat finanční pomoc obětem závažných násilných trestných činů, a která umožní zřídit zvláštní nadaci poskytující takovou pomoc. Návrhy této legislativy jsou založeny na ustanoveních Evropské konvence náhrad obětem násilných trestných činů (European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crime, 1983).

11. Statistika trestné činnosti a její využití v trestní justici

Oddělení statistiky (Department of Statistics) v Litvě vydává jednou ročně publikaci „Kriminalita a orgány činné v trestním řízení“ („Criminality and Law Enforcement Activity“), která obsahuje statistická data týkající se trestné činnosti a její struktury v předchozím roce.

V letech 1990-1997 se počet ohlášených trestných činů spáchaných v Litvě zdvojnásobil a počet závažných trestných činů se zvýšil pětkrát. Při hodnocení vzrůstu počtu závažných trestných činů bychom však měli být opatrní, protože toto číslo je často zvýšeno díky rozšíření seznamu trestných činů kvalifikovaných jako závažné.

Tab. 1. Hlavní ukazatele trestné činnosti

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
1. Ohlášený trestný čin	71191	91282	107733	108141	102802	103453	118210	134496
2. Registrovaný trestný čin	37056	44984	56615	60378	58634	60819	68053	75816
3. Závažný trestný čin	4028	4549	5972	8210	9348	13214	19962	21210
4. Zjištěná trestná činnost	28,5%	37,4%	35,5%	36,8%	40,8%	40%	41,3%	42,8%
5. Počet trestných činů na 10 000 obyvatel	99	120	151	162	158	164	183	205

Od roku 1990 struktura trestné činnosti v Litvě dominovaly majetkové trestné činy reprezentující přibližně 80% z celkového počtu zaregistrovaných trestných činů. Ostrý vzestup této trestné činnosti utvářel obecnou tendenci vzrůstu trestné činnosti. Některé jiné typy majetkových trestných činů – trestná činnost v oblasti financí (představující asi 2%

z celkového počtu zaznamenaných trestných činů) a hospodářská kriminalita (představující přibližně 2% z celkového počtu zaznamenaných trestných činů) – jsou rovněž započítávány do této skupiny trestné činnosti.

Tab. 2a. Registrovaná trestná činnost z hlediska jejího předmětu v letech 1990-1994.

	1990	1991	1992	1993	1994
Celkový počet	37056	44984	56615	60378	58634
1. Osobní majetek	21038	25224	30731	34815	34616
2. Veřejná bezpečnost, pořádek a zdraví	5389	6011	5108	5026	5494
3. Státní nebo veřejný majetek	7320	10805	17505	15831	12655
4. Život, zdraví, svoboda a důstojnost osob	1630	1702	1884	2121	2554
5. Hospodářská kriminalita	715	327	296	336	610
6. Oblast vlády	465	443	459	507	766
7. Veřejná správa	262	200	270	268	323
8. Justice	179	177	157	190	284
9. Politická a pracovní práva občanů	17	18	22	15	24
10. Trestné činy proti státu	41	77	178	1173	1199
11. Vojenské trestné činy	-	-	5	96	109

Trestní zákoník Litevské republiky (Penal Code of the Republic of Lithuania) byl změněn a doplněn v roce 1994.

Tab. 2b. Registrovaná trestná činnost z hlediska jejího předmětu v letech 1995-1997.

	1995	1996	1997
Celkový počet	60819	6853	75816
1. Majetek	49055	54370	58645
2. Veřejná bezpečnost a pořádek	5459	6192	6672
3. Život, zdraví, svoboda a důstojnost osob	2521	2447	2696
4. Finance	1102	1184	1360
5. Oblast vlády	1096	1839	1778
6. Ekonomický pořádek	766	1269	3643
7. Veřejná správa	250	217	247
8. Trestné činy proti státu	224	222	403
9. Justice	208	211	258
10. Vojenská služba	96	62	68
11. Politická a pracovní práva občanů	37	36	40
12. Flora a fauna	5	4	6

Trestná činnost v Litvě je tradičně problémem městských oblastí. Na druhé straně podstatná migrace venkovské populace do měst výrazně zvýšila počet spáchaných trestných činů připadajících na 10 000 obyvatel ve venkovských oblastech.

Tab. 3. Kriminalita v městských a venkovských oblastech

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
1. Registrované trestné činy v:								
městských oblastech	28340	33292	38852	40105	40268	43598	50730	55410
venkovských oblastech	8716	11692	17763	20273	18366	17221	17323	20406
2. Registrované trestné činy za 10000 obyvatel:								
městské oblasti	111	129	151	156	159	173	201	219
venkovské oblasti	74	100	151	172	154	144	146	174

Analýza dynamiky určitých kategorií trestných činů ukazuje výrazný nárůst počtu plánovaných vražd v letech 1993 až 1995 a trvalý nárůst trestných činů spojených s drogami v tomto období. Měli bychom si povšimnout, že velký nárůst v zaznamenaném počtu loupeží a přepadení v roce 1994 je výsledkem úprav trestního zákona. Během tohoto období dynamika ostatních trestných činů zůstala víceméně stejná.

Tab. 4. Registrované trestné činy vybraných kategorií

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
1. Plánovaná vražda	224	260	303	480	523	502	405	391	356
2. Znásilnění	196	189	191	196	165	200	168	166	166
3. Úmyslné závažné poranění	319	342	346	344	353	299	351	371	381
4. Loupež	334	402	488	737	4217	2837	3481	3971	3646
5. Krádež	24333	31716	42708	43375	40252	41619	44600	47193	48213
6. Drogová kriminalita	76	121	239	302	334	395	511	630	-

Analýza různých aspektů dynamiky osob, o kterých se zjistilo, že spáchaly trestné činy ukazuje, že tato aspekty jsou přímo úměrné trendům vzrůstu trestné činnosti. Je třeba si povšimnout většího vzrůstu počtu osob, které spáchaly trestné činy pod vlivem drog a jako nezaměstnaní.

Tab. 5. Osoby, které byly identifikovány jako pachatelé trestné činnosti.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
1. Celkový počet	12556	13268	18810	20424	21290	22969	22269	25542
2. z toho								
2.1. mladiství	2042	1928	2747	3181	3036	3385	3408	3313
2.2. opakovaná trestná činnost	2538	2503	3478	4348	5118	4978	5164	5783
2.3. ve skupině	4116	4680	8149	10799	10403	10498	9354	10104
2.4. v opilství	4764	5384	6760	7642	8121	7792	7316	7468
2.5. pod vlivem drog	13	26	70	53	82	94	82	91
2.6. ženy	1567	1339	1917	2102	2419	2391	2546	3563
2.7. nezaměstnaní	2808	3841	7300	10909	12854	14182	14066	16146

Analýza věku osob, které spáchaly trestné činy ukazuje, že trestná činnost je zejména problém mladistvých a mladých osob.

Tab. 6. Věk osob, které spáchaly trestné činy.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Celkový počet osob, které spáchaly trestný čin	12556	13268	18810	20424	21290	22969	22269	25542
Věk (roky):								
14-17	2042	1928	2747	3181	3036	3385	3408	3313
18-24	3281	3652	5484	6046	6619	7084	6534	7299
25-29	2322	2298	2949	3196	3337	3543	3538	4067
více než 30	4911	5390	7630	8001	8298	8957	8789	10863

Dynamika trestné činnosti mladistvých vyvolává velké obavy, poněvadž její míra je vyšší než dynamika trestné činnosti v obecném slova smyslu.

Tab. 7. Delikvence mladistvých

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Celkový počet	2506	2702	3555	4297	4433	4551	5348	5278
z něhož:								
trestné činy	2382	2552	3376	402	4166	4343	4807	4653
násilné trestné činy	459	380	445	602	829	819	1460	1400
ekonomická trestná činnost	21	31	36	30	55	31	29	22
ostatní	103	119	143	175	212	177	512	603

Ve srovnání s počtem trestných činů vyjádřeným v procentech

Celkový počet	17,6	17,2	18,4	19,4	18,6	18,1	19,0	16,3
z něhož:								
trestné činy	25,2	23,9	23,0	21,9	20,8	21,2	22,6	20,8
násilné trestné činy	21,7	18,0	17,7	20,2	19,0	19,3	24,7	23,4
ekonomická trestná činnost	1,1	1,7	1,7	1,8	3,6	1,5	1,1	0,6
ostatní	3,6	3,8	5,6	9,5	9,0	6,7	12,3	9,1

Měli bychom si povšimnout, že mladiství páchají čím dále tím závažnější trestnou činnost včetně promyšlené vraždy a úmyslného závažného poranění.

Tab. 8. Delikvence mladistvých podle typu trestné činnosti

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Celkový počet trestných činů, z nich:	2702	3555	4297	4433	4551	5348	5278
Plánovaná vražda	7	11	14	22	30	28	27
Úmyslné závažné zranění	3	3	13	12	12	15	16
Znásilnění	26	22	29	28	33	29	16
Loupež	37	47	89	123	286	296	347
Výtržnické chování	100	146	137	216	389	432	420
Krádež	1963	2702	3330	3157	3455	3736	3539

Počet trestních a administrativních případů přijatých a projednávaných u soudu zůstává přibližně stejný.

Tab. 9. Trestní případy u okresních soudů

	Projednávané případy			Případy uzavřené během roku		
	1995	1996	1997	1995	1996	1997
Celkový počet případů	17336	17349	20833	13469	12776	14484
Ve Vilniuském okrese	4472	4768	5967	3368	3416	4079
V Kaunaském okrese	4980	4966	5443	3698	3517	3724
V okrese Klajpeda	2892	2930	3751	2241	2186	2426
V okrese Panevežys	2406	2269	2464	1966	1802	1885
V okrese Šiauliai	2586	2416	3208	2196	1855	2370

Tab. 10. Případy administrativních přestupků projednávané u okresních soudů. Projednávané případy (podle počtu osob)

	1995	1996	1997
Celkový počet případů	27860	30582	33383
Ve Vilniuském okrese	5445	7588	8999
V Kaunaském okrese	8304	7814	7931
V okrese Klajpeda	5848	5557	5758
V okrese Panevežys	4097	4660	5143
V okrese Šiauliai	4166	4963	5552

Trestně-právní politika v Litvě patří k nejpřísnějším v Evropě, jak ukazuje skutečnost, že v Litvě připadá odhadem 392 vězňů na 100 000 obyvatel. Jeden z faktorů predeterminujících vysoký počet vězňů je velmi časté používání trestu odnětí svobody. 31% všech trestů uložených v roce 1991 zahrnovalo trest odnětí svobody a toto číslo vzrostlo na 46% v roce 1996. V minulých několika letech toto číslo zůstalo vysoké (přes 40% všech udělených trestů). Druhý důvod pro vysoký počet vězňů je vzrůstající délka trestu odnětí svobody, jehož průměrná délka v roce 1998 dosáhla 4 let a 6 měsíců.

Tab. 11. Osoby odsouzené k soudním sankcím

	Celkový počet			Z nich mladiství		
	1995	1996	1997	1995	1996	1997
Odsouzené osoby	18344	16983	18100	2010	2193	1957
Z nich k hlavnímu trestu (%):						
Odnětí svobody	38,6	45,6	40,3	28,9	46,9	41,2
Nápravné práce	3,5	2,9	3,6	0,7	0,7	1,6
Pokuta	6,7	9,1	5,2	1,3	6,2	6,1
Podmínečný trest	50,8	39,8	49,5	67,3	37,4	46,6
Jiný trest	0,4	2,6	1,4	1,8	8,8	4,5

Mělo by se vzít v úvahu, že přísná soudní praxe je velmi ovlivněna legislativou. Analýza trestního zákona ukazuje, že ze 396 sankcí pouze 187 pracuje s alternativou (122 používá dvě a 65 tři alternativní tresty). Alternativní sankce jsou vysoce převýšeny trestem odnětí svobody: Tento trest je zmíněn ve 364 sankcích.

Tab. 12. Typy sankcí podle trestu.

	1996	1998
1. Odnětí svobody	178	200
2. Nápravné práce	4	4
3. Pokuta	4	5
4. Odnětí svobody nebo nápravné práce	35	33
5. Odnětí svobody nebo pokuta	52	66
6. Odnětí svobody nebo nápravné práce nebo pokuta	63	65
7. Nápravné práce nebo pokuta	23	23

Počet osob v nápravných zařízeních prudce stoupl v letech 1995 a 1998.

Tab. 13. Osoby v nápravných zařízeních (od 1. ledna).

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Celkový počet uvězněných osob	9175	9900	10357	12782	13289	12200	13628
Z nichž:							
Ve vazbě před zahájením soudního řízení	1781	2464	2999	3337	2925	2193	2576
Odsouzení	7394	7436	7358	9445	10364	10007	11052

Podíl mezi muži a ženami ve výkonu trestu je 20:1.

Tab. 14. Vězňové (od 1. ledna).

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Počet zařízení	10	10	10	10	11	11	11
Vězni	6383	6554	6518	8609	9453	9021	9931
Z nich ženy	278	248	201	428	502	357	546

Analýza věku osob odpykávajících si trest odnětí svobody ukazuje, že trestná činnost je problém mladých, protože 50% vězňů je mladších než 30 let.

Tab. 15. Věkové rozložení vězňů.

	1998
Celkový počet	9931
Z nich podle věku:	
Mladší než 21 let	1134
21-30 let	4283
31-40 let	2631
41-50 let	1382
51-60 let	410
Nad 60 let	91

12. Literatura

Prakticky žádná z důležitých publikací týkajících se trestního zákona, trestního řádu a vězeňského zákona, které se původně v Litvě objevily, nebyla přeložena do jiných jazyků. V současné době lze nalézt pouze některé články týkající se litevského systému trestní justice v angličtině.

Existuje několik specializovaných časopisů v litevštině zpracovávajících právní záležitosti: „Zákon. Odborné práce“ („Law. Scholarly Works“, „*Teisė. Mokslo darbai*“), „Problémy zákona“ („Problems of Law“, „*Teisės problemos*“) a „Justitia“.

Nejvyšší soud Litvy publikuje bulletin s názvem „Court Practice“ („*Teismu praktika*“), kde jsou publikovány rezoluce Senátu Nejvyššího soudu (Senate of the Supreme Court), schválená pravidla a rozsudky, zobecnění jednotlivých případů, a poradenství týkající se témat aplikace zákonů.

A) Trestní právo:

1. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. – Vilnius, 1998 (antrasis papildytas leidimas). ISBN 9986-752-42-6.
2. Lietuvos TSR Baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius, 1974. ISBN 5-417-00304-2.
3. J.Z. Nocius. Itin pavojingi nusikaltimai valstybei. – Vilnius, 1996. ISBN 19-223-4.
4. J.Z. Nocius. Nusikaltimai žmogui. – Vilnius, 1998. ISBN 9986-19-325-7.
5. E. Bieliūnas, J. Prapiestis. Ukiniai nusikaltimai Lietuvos TSR baudžiamuosiuose istatymuose. – Vilnius, 1986.
6. Tarybine baudžiamoji teisė. Ypatingoji dalis. – Vilnius, 1974.
7. V. Piesliakas. Mokymas apie nusikaltima ir nusikaltimo sudeti. – Vilnius, 1997.
8. S. Vansevičius. Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919-1940. – Vilnius, 1996.
9. Lietuvos teismu praktika. Baudžiamoji teisė ir baudžiamasis procesas. 1991-1998. – Vilnius, 1998. ISBN 9986-452-44-9.
10. V. Piesliakas. The New Conception of Criminal Legislation in Lithuania: Basic Elements. Criminal Policy and Sentencing in Transition. Finnish and Comparative Perspectives. – Helsinki, 1992. ISBN 951-47-6161-8.
11. G. Švedas. Contemporary Criminal Policy in Lithuania. Prison Populations and Penal Policy in Estonia, Latvia and Lithuania. – Norrköping, 1998. ISBN 91-88932-26-5.
12. Compatibility of Lithuanian Law with the Requirements of the European Convention on Human Rights. – Strasbourg, 1997.
13. Lithuanian Human Development Report. Vilnius, 1998. ISBN 9986-639-09-3.
14. Kriminologija. – Vilnius, 1994.
15. Nusikalstamumo prevencija ir baudžiamoji politika pereinant i rinkos ekonomika. – Vilnius, 1995. ISBN 9986-704-00-6.

B) Trestní řád:

1. Lietuvos TSR baudžiamojo proceso kodekso komentaras. – Vilnius, 1989. ISBN 5-417-00286-0.
2. G. Goda. Užsienio šaliu baudžiamojo proceso pagrindai. – Vilnius, 1997.
3. P. Pošiūnas. Kriminalistines ekspertizes. – Vilnius, 1997. ISBN 9986-555-10-8.

4. P. Pošiunas. Teismo ekspertizės pagrindai. – Vilnius, 1994.
5. E. Palskys, M. Kazlauskas, P. Danisevičius. Kriminalistika. – Vilnius, 1985.

C) Vėzeňský zákon:

1. V. Pavilionis, J. Prapiestis. Kriminaliniu bausmiu vykdymo teisiniai pradai. – Vilnius, 1990.
2. G. Švedas. Baudžiamoji politika ir bausmiu vykdymo sistemos reforma Lietuvos Respublikoje//Lietuvos teisės tradicijos. – Vilnius, 1996. ISBN 9986-567-11-4.
3. The health of prisoners in Lithuania. Report of an expert mission to Lithuania. – Strasbourg, 1997.
4. G. Lakes, P. Colliander. Report on the prison system in Lithuania. – Strasbourg, 1995.
5. G. Švedas. Twinning Experiences: Sweden – Lithuania. Readings. European Penitentiary Conference. Prison Twinning, Matching Needs and Knowledge. – Noordwijkerhout, 1998.

SYSTÉMY TRESTNÍ JUSTICE V EVROPĚ A SEVERNÍ AMERICE: LITVA

Autor: Gintaras Švedas

Vydavatel : Institut pro kriminologii a sociální prevenci

Určeno : Pro odbornou veřejnost

Tiskárna : Vydavatelství KUFR
František Kurzweil
Naskové 3, Praha 5

Dáno do tisku : červenec 2002

Vydání : první

Náklad : 150 výtisků

ISBN 80-7338-001-3